

SVEČANA AKADEMIJA POVODOM 60. GODIŠNJICE II ZASEĐANJA AVNOJ-a

Kada je vizija postala stvarnost

Danas je jasno da je odlukama AVNOJ-a o federativnom uređenju Jugoslavije i ravnopravnosti njenih naroda i narodnosti usvojeno pravo rešenje za uspešno funkcionisanje višenacionalne zajednice. Više je nego jasno i to da se narušavanjem tih principa neizbežno ulazi u nerazrešiv koloplet međusobnih sukoba i ratova. Zato evociranje uspomena na II zasedanje AVNOJ-a nije samo puko podsećanje već je, pre svega, ukazivanje na poruke koje u današnjem svetu imaju punu aktuelnost jer su univerzalne.

Ovo je istakao većnik AVNOJ-a Ljubo Babić u izlaganju na svečanoj akademiji povodom 60. godišnjice AVNOJ-a koju je organizovalo Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji. Svečanost u zgradi poznatijoj kao Muzej "25. maj", uz himnu "Hej Sloveni", otvorio je predsednik Društva dr Radoslav Ratković koji je posebno pozdravio prisutne većnike AVNOJ-a - Maru Nacevu, Ljubu Babića i Ivana Kukoča.

U toku svečanosti, hor Doma Vojske Srbije i Crne Gore izveo je splet partizanskih pesama i prikazan je film snimljen povodom 30. godišnjice II zasedanja AVNOJ-a. Iako su pozivi upućeni i predstavnicima državnih institucija, nijedan državni nivo (Zajednica SCG, Srbija, lokalne vlasti) tom pozivu nije se odazvao.

U svom izlaganju, pošto je prethodno partizanski pozdravio prisutne sa: "Smrt fašizmu - sloboda narodu", Ljubo Babić je rekao i:

● U Jajcu, u noći 29. na 30. novembar, održavanjem II zasedanja AVNOJ-a i usvajanjem njegovih odluka, vizija je pretvorena u stvarnost; nemoguće postalo je moguće! AVNOJ se konstituisao kao vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko telo naroda i narodnosti Jugoslavije, postao je nosilac suvereniteta naroda i Jugoslavije - demokratske države utemeljene na federativnim principima. Imenovan je Komitet nacionalnog oslobođenja sa Titom na čelu kao predsednikom.

● U vreme održavanja II zasedanja AVNOJ-a održavala se u Teheranu konferencija vođa velike savezničke antihitlerovske koalicije, Ruzvelta, Staljina i Čerčila, koji su se saglasili u oceni da NOV i POJ predstavljaju glavnu i odlučujuću savezničku snagu na Balkanu i zaključili da joj treba dostaviti materijalnu pomoć. Slanje stalnih savezničkih vojnih misija akreditovanih pri Vrhovnom štabu NOV i POJ predstavljalo je početak međunarodnog priznanja NOP-a i izvojevanih tekovina. Već u decembru 1943. odluke II zasedanja AVNOJ-a priznale su vlade zapadnih saveznika, a u januaru 1944. i vlada SSSR-a.

● Avnojska Jugoslavija u izuzetno složenim uslovima postigla je velike uspehe,

pre svega u ekonomskom pogledu, ali i na svim drugim područjima. Po svetskim merilima, krajem 1980, svrstala se u red srednje razvijenih zemalja. Zemlja je bila dobro obezbeđena svim stručnim i naučnim kadrovima. Životni standard, iako je zaostajao za razvijenijim svetom, omogućavao je

Posle akademije, prisutni su se uputili u Kuću cveća gde je u njihovo ime na grob Josipa Broza Tita položila venac i upisala se u spomen-knjigu delegacija u sastavu: dr Radoslav Ratković, Mara Naceva, Ljubo Babić, Ivan Kukoč, dr Branko Pavićević, Ibrahim Latifić i Anton Lah.

Tom prilikom došlo je do spontanog susreta dve generacije jer je istovremeno cveće na Titov grob polagala i veća grupa mladih iz svih krajeva Slovenije.

normalan život. To je bio veliki domet, solidna osnova za dalji napredak.

● Bilo je dosta i problema, često i teških i dramatičnih. Svojom opasnošću izdvajali su se oni koji antagoniziraju odnose među republikama, ili unutar pojedinih republika, posebno kada su bili obojeni nacional-šovinizmom ili se kvalifikovali kao separatizam. U vreme Tita, takva pitanja obično su rešavana kadrovskim promenama. Svakako i takav postupak može biti opravdan. Međutim, u većini slučajeva, kadrovskim promenama nisu otklanjani uzroci pomenutih procesa. Nije se proveravalo šta u sistemu nije dobro i da sam sistem može da reprodukuje krizne situacije. Najveći neuspeh bio je što tri pokušaja provođenja reformi u ekonomskom sistemu nisu uspele - odustajalo se.

● Snage koje su inspirisale i podržavale stavove sadržane u Memorandumu SANU našle su izvršioca toga projekta u Slobodanu Miloševiću, čoveku koji je bio nepoznat na političkoj sceni Srbije. Kao najodgovornijem za brojne ratne zločine i sramno rasturanje avnojske Jugoslavije, nadamo se da će mu pred sudom u Hagu biti izrečena zaslužena kazna. Učinimo sve što možemo da se tako postupi i sa ostalim optuženim i onima koji će biti optuženi za te zločine.

*U NOVOM SADU OBELEŽENA 60. GODIŠNJICA FORMIRANJA
GLAVNOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA VOJVODINE*

Stožer stvarne autonomije

U organizaciji Pokrajinskog odbora Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji, u velikoj sali Skupštine AP Vojvodine u Novom Sadu održana je 21. oktobra svečana akademija povodom 60. godišnjice formiranja Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine.

Skup je otvorio predsednik Pokrajinskog odbora Društva Georgije Jovičić koji se zahvalio predsedniku Skupštine Vojvodine Nenadu Čanku na pomoći u organizaciji ove svečanosti i pozdravio goste - Nikolu Uzelca, člana Glavnog odbora Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske, dr Tomislava Badovinca, predsednika Saveza društava "Josip Broz Tito", Jovu Dragića, predstavnika Glavnog odbora SUBNOAR-a Bosne i Hercegovine i Sekcije istočnobosanskih brigada, dr Radoja Pajovića i Ljuba Žarkovića, predstavnike Republičkog odbora Saveza boraca Crne Gore i Azema Vlasija.

"Obeležavajući dan formiranja Glavnog NOO Vojvodine, istovremeno obeležavamo datum kada su postavljeni i temelji Autonomne Pokrajine Vojvodine. Realni uslovi za njeno faktičko nastajanje počeli su se stvarati tek sa narodnooslobodilačkom borbom" - naglasio je, između ostalog Jovičić.

Prisutnima se zatim obratio predsednik Skupštine Vojvodine Nenad Čanak koji je prethodno primio goste i predstavnike Društva za istinu o NOB-u. Pročitana je pozdravna poruka Glavnog odbora organizacije slovenačkih boraca, a skupu su se neposredno obratili dr Tomislav Badovinac, dr Radoje Pajović, Jovo Dragić i dr Radoslav Ratković, predsednik Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji. Istoričar dr Ranko Končar, u kontekstu jubileja, govorio je o promišljanju prošlosti i trajnih vrednosti proisteklih iz NOB-a.

(Opširnije o skupu - strana 2)

● OKRUGLI STO "ANTIFAŠISTIČKI NOR
U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST"

- strana 5

● POVODOM UPLITANJA SRPSKE
RAVOSLAVNE CRKVE U POLITIKU

- strana 3

U NOVOM SADU OBELEŽENA 60. GODIŠNJICA FORMIRANJA GLAVNOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA VOJVODINE

Stožer stvarne autonomije

"Obraz Jugoslavije u II svetskom ratu sačuvali su borci pod komandom maršala Tita, narodi cele zemlje okupljeni oko narodnooslobodilačkog pokreta. Deo te naše slavne prošlosti je i borba Vojvođana za slobodu zemlje i autonomiju svoje pokrajine" - rekao je na svečanoj akademiji povodom 60. godišnjice formiranja Glavnog NOO Vojvodine Georgije Jovičić, predsednik Pokrajinskog odbora Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji 1941-1945.

Jovičić je dao presek razvoja NOB-a u Vojvodini ukazujući na njene specifičnosti, povremene oseke i postepeno izrastanje u visoko organizovan narodni rat što je omogućilo da se, paralelno sa oružanom borbom i jačanjem vojne strukture, grade političke strukture i formiraju narodnooslobodilački odbori koji su vršili vlast u selima pa i u nekim okupiranim gradovima. Na tim osnovama izrastao je i Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine čime su postavljene temelji njene autonomije.

Postavljajući pitanje zašto se, posle raspada SFRJ, toliko napada i obezvređuje NOB, ruše znamenja i spomenici te borbe pa čak i podižu nekim slugama okupatora, Jovičić je rekao i:

● Iako u Vojvodini za vreme II svetskog rata nije bilo četnika, sada se pokušava da se i ovde rehabilituju i promovišu. Da bi zlo bilo veće, u ovoj kampanji učestvuju i neke političke partije, organi vlasti i istaknuti pripadnici političkog kora. Ne samo da ogromna većina našeg naroda to ne shvata i ne odobrava, već to ne shvataju ni mnogi narodi i istaknute ličnosti u svetu.

● Evropa je u toku II svetskog rata u ogromnoj većini bila antifašistička. Sada je antifašizam njena zastava, čvrsto i trajno opredeljenje, nauk za nove naraštaje. A to što su u Srbiji kvislinzi i kolaboranti našli prostor za rehabilitaciju kao nigde drugde - predstavlja antievropski čin.

● Okupili smo se da podsetimo na istorijske datume naše antifašističke borbe koje se nikada nećemo odreći. Ona je uzdigla našu zemlju i uspešno potisla u istorijski suteran sve što je služilo okupatoru.

U pozdravnoj reči, u ime Saveza društava "Josip Broz Tito" i Saveza antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske, dr Tomislav Badovinac je ukazao kada se sve, počev od 1945. pa do poslednje decenije sada već prošlog veka, atakovalo na tekovine NOB-a i odluke AVNOJ-a i ko je sve to i na koji način, uključujući i oružane agresije, činio. "Nastojalo se svim sredstvima, rekao je Badovinac, uništiti bratstvo i jedinstvo, raspaliti mržnja među narodima. No, to bezumlje ne prolazi na duge staze. Vraćamo se tekovinama NOB-a..."

U ime svih onih koji nastavljaju tradicije crnogorskog 13. julskog ustanka, dr Radoje

Pajović je, pored ostalog, rekao: "U našem sjećanju i danas čujemo odjeko o borbama vojvođanskih partizana u gotovo nemogućim uslovima, o slavnim vojevanju vojvođanskih brigada..."

Jovo Dragić preneo je pozdrave Glavnog odbora SUBNOAR-a BiH, udruženja "Josip Broz Tito" i Sekcije istočnobosanskih brigada, posebno Šeste koja je dejstvovala i u Sremu.

Predsednik Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji dr Radoslav Ratković prisutnima se obratio rečima:

● Mi u Srbiji smo u takvoj situaciji da vas ne mogu pozdraviti u ime boračke organizacije već u ime Društva za koje su ideje NOB-a bile vodeće u čitavom ovom periodu. Vremenom se sve više vidi da smo mi koji smo držali tu zastavu, afirmisali te vrednosti i u najtežim vremenima - bili u pravu i da je to, u stvari, putokaz za hod unapred, za izlazak iz krize.

● U Vojvodini vlast ima više sluha za te ideje i to nije slučajno. Vojvodina je istorijski u takvoj situaciji, a to nije prvi put; u Vojvodinu su dolazili ljudi da ovde kažu ono

antifašizmom svedoči da samo istinska levica može konstruktivno da spoji nacionalne i socijalne elemente. Desne snage koje su mislile samo na nacionalno i bile uverene da u sprezi sa okupatorom mogu da dođu do pobeđe - doživele su poraz.

● Godina 1943. je pogodno vreme za jugoslovensku levicu kakva je bila KPJ. Imajući iza sebe širok pokret, a ne samo komuniste, uspostavivši komunikacije sa međunarodnim činiocima, oseća potrebu da, u sklopu sagledavanja fizionomije buduće države, ne samo postavi pitanje Vojvodine, već i da ukaže na rešenje. Januara 1943. obnovljen je Pokrajinski komitet, juna formiran Glavni štab Vojvodine, oktobra, u predvečerje AVNOJ-a - Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine. Pitanje Vojvodine postavlja se kao istorijsko i kao nacionalno pa se traži i tome primereno političko rešenje. Ne Vojvodina - Srbija, nego Vojvodina - Jugoslavija i Srbija.

● Bilo je i težnji da se više izrazi jugoslovenska nego srpska opcija, ali je ostavljeno da se o tome izjasne narodi Vojvodine. Kada je autonomija Vojvodine rušena, nisu pitani narodi Vojvodine, a kada

"Samo inferiorni se plaše da se okrenu iza sebe i vide šta je bilo pre njih pa se prema tome odnose sa nipodaštavanjem. Ali, neće proći" - naglasio je predsednik Skupštine Vojvodine Nenad Čanak koji je, pozdravljajući učesnike svečane akademije u ime 120 poslanika - predstavnika svih vojvođanskih naroda, u ime parlamenta sa šest službenih jezika, između ostalog, rekao:

● Pobeđa duha tolerancije i svesti o zajedništvu uslov je da Vojvodina bude u saglasnosti sa temeljima koji su udareni pre 60 godina.

● Napuštanje principa ravnopravnosti, bratstva i jedinstva, prava na različitosti primoralo je stotine hiljada ljudi da napuste svoje domove. Mi koji se zalažemo za autonomiju Vojvodine vidimo je kao ravnopravnu zajednicu naroda, uvažavamo različitosti, borimo se protiv zaklanjanja iza nacionalnog elitizma.

● Na antifašizmu se mora insistirati i istrajavati. Bilo bi krajnje neozbiljno da se 60 godina posle udaranja modernih temelja autonomije ne pomene Tito.

● Nije umro onaj koga nema nego onaj ko je zaboravljen a antifašistička borba naroda Vojvodine nikad neće biti zaboravljena.

što nisu mogli u Srbiji. Svetozar Marković je upravo ovde napisao i objavio "Srbiju na istoku" u kojoj je predočio rešenje nacionalnog pitanja na temelju slobode i pune ravnopravnosti. Nadam se da će te ideje Svetozara Markovića biti reafirmisane i da će to biti put unapred..."

Istoričar dr Ranko Končar je, uz napomenu da nije jednostavno promišljati našu prošlost iz II svetskog rata, konstatovao da danas postoji više tumačenja od kojih neka nisu i istina. Po njegovim rečima, savremena istoriografija je u fazi previranja. I sami moramo da odustanemo od nekih pojednostavljenih tumačenja jer se istina više ne može propagandno braniti, ali se istovremeno mora sasvim precizno i argumentovano ukazivati na sve ono što ima trajne vrednosti.

U dužem izlaganju, Končar je, pored ostalog, rekao:

● Povezanost nacionalnog i socijalnog sa

je ona građena - gradili su je narodi Vojvodine. Svoje mišljenje 1918. nisu mogli da izraze svi narodi Vojvodine pa se i iz toga vidi kada je bilo više slobode i demokratije.

● Šta je u odlukama AVNOJ-a dostiglo stepen univerzalnosti, trajne vrednosti? Pogled na naciju koji otvara pravo na emancipaciju i slobodu svakog naroda. To se kod mnogih danas označava kao dezintegracija srpskog, odnosno hrvatskog nacionalnog bića. Pogled na državu koji podrazumeva ne samo federativnu već i državu koja beži od unitarizma. Treće, početak međunarodne afirmacije antifašističkog pokreta prihvaćenog i od velikih sila koje ne pripadaju istom ideološkom pravcu. Sve to nije dezintegracioni već moderan koncept. U tom svetlu treba posmatrati i događaje u Vojvodini 1943. godine imajući u vidu da je tadašnje jugoslovensko rukovodstvo shvatilo da nema jugoslovenske države ako je ne prihvate svi narodi Jugoslavije

DRUŠTVO ZA ISTINU O NOB-u POVODOM UPLITANJA SPC U POLITIKU

Podstiču se novi raskoli

Sve učestalije grubo uplitanje vrhova Srpske pravoslavne crkve u osetljiva politička pitanja, koja ni u jednoj modernoj demokratskoj državi nisu crkvena, kao i činjenica da se odgovorne državne i društvene institucije tome ne suprotstavljaju ili se, čak, prečutno saglašavaju - proizvodi velike neposredne štete čije posledice u

Svesno se, pritom, prenebregava i nepo-bitna činjenica da je današnje državno uređenje svojevremeno građeno uz uvažavanje sugestija zemalja saveznica u antifašističkoj borbi i uz učešće tadašnjeg kralja, na osnovu čega je stečeno svestrano međunarodno priznanje, obezbeđen puni legitimitet i legalitet.

Da bi mogli da traže pokajanje svojih vernika i da pokajanje očekuju i od pripadnika drugih vera, visokodostojnici Srpske pravoslavne crkve dužni su da se prisete kakav im je odnos bio prema politici koja je dovela do tragičnog krvoprolića, razaranja, etničkog čišćenja, da se podsete koje su visoke crkvene ličnosti učestvovala u donošenju ratničkih odluka i blagosiljale ih, nosile mitraljeze, vršile prekrštavanja i pod kojim uslovima. Mogli bi da ponude i odgovor zašto se, pod okriljem SPC, skrnave najvredniji zakonom zaštićeni kulturno-istorijski spomenici, zašto se visoke crkvene ličnosti nalaze pred građanskim sudom i tome slično. Vara se vrh SPC da će pokretanjem pitanja izvan svoje nadležnosti, uplitanjem u državna pa i dnevopolitička pitanja, sakriti svoju odgovornost, tekuće probleme u sopstvenju kući, kao i nespremnost da se i s jednim i s drugim suoči.

Veoma zabrinjavaju i neizjašnjavanje i blagonaklon stav državnih organa prema uplitanju SPC u ono što je izvan njene funkcije i zloupotreba crkve od strane pojedinih političkih partija koje nastoje da učare glasove birača manipulišući verskim osećanjima građana. Državne i političke institucije u svakom trenutku moraju da imaju na umu da u višenacionalnoj i višekonfesionalnoj zajednici predstavljaju sve građane - vernike i nevernike, pripadnike svih a ne samo jedne crkve i da su svi oni po Ustavu apsolutno ravnopravni. I kao što jedan deo građana Srbije i Cme Gore izjašnjavanje SPC za monarhiju smatra direktnim ugrožavanjem državne zajednice, nije mali broj ni onih koji odluku da se prihvati za dovršenje svetosavskog hrama u Beogradu prikupljaju i obaveznom dodat-

nom poštanskom markom doživljavaju kao svojevrsni pritisak i atak na ravnopravnost. To važi i za, u poslednje vreme, učestalo korišćenje komunalnih preduzeća (beogradskog "Infostana", na primer) kao serviseru prikupljanja priloga za izgradnju pravoslavnih hramova.

Nadležni državni i politički organi treba sve ovo da preispitaju imajući u vidu sve moguće posledice. A prvenstveno treba da stave do znanja da je krajnje nedopustivo da se bilo koja crkva, pa i SPC, upliće u politički život, pretvara u političkog agitatora i nastupa kao politička stranka.

Ukazujući na ova pitanja, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji čini to u skladu sa svojim programskim opredeljenjima koja mu nalažu da se bori za mir i svestranu saradnju u prijateljstvo među narodima, za njihovu punu ravnopravnost bez obzira na nacionalnost,

Počast oslobodiocima Beograda

Povodom 20. oktobra - dana oslobođenja Beograda u II svetskom ratu, u ime Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji položeno je cveće na grobove oslobodilaca.

Delegacija u sastavu Josip Rukavina, Velimir Drakulović i Izet Jahić položila je cveće na Groblje oslobodilaca Beograda i na grobove Peka Dapčevića i Mijalka Todorovića, dok su na Titov grob cveće položili Mile Trkulja, Enver Humo i Miloš Stanimirović.

budućnosti mogu da dosegnu nesagledive razmere - ističe Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji.

To posebno važi za stav izražen u pismu patrijarha Pavla kojim se direktno zagovara povratak monarhije pri čemu sam patrijarh priznaje da SPC na ovaj način zadire u oblast izvan svojih nadležnosti. Ovo priznanje nameće zaključak da je reč o potpuno svesnom činu pa je sasvim opravdano zapitati se zašto se i time, u vreme sveopšte krize, produbljuju postojeći i postiču novi raskoli i podele, dodaje još jedna linija razdvajanja; zašto se pažnja odvlači od onog što je u ovom času prioritetno i od egzistencijalnog značaja i za državu i za njene građane. A to su neophodne reforme koje treba da otvore put ekonomskom razvoju i ostvarivanje političkog konsenzusa bar u odnosu na najznačajnija pitanja od kojih zavisi i pojedinačna i zajednička sudbina.

Stiče se utisak da vrhovi SPC, nespremni da se suoče sa sopstvenom odgovornošću zbog umešanosti u nastajanje i ostvarivanje politike koja je dovela do tragičnih besmislenih ratovanja, nastoje sebi da pribave neprikladno opravdanje mešajući se u ono što nije njihov posao. To čine pokušavajući da se predstavljaju kao apsolutni tumači i zastupnici nacionalnih interesa ne obzirući se na činjenicu da se nalaze u višenacionalnoj i višekonfesionalnoj zajednici i da je otuda ovakvo njihovo postupanje direktan poziv na razbijanje sadašnje države. Ovaj u suštini protivustavni čin još je pogubniji zbog toga što se za eventualne promene društvenog uređenja predlaže preki, gotovo pučistički način, bez narodnog referenduma.

Prilozi za rad Društva

Između dva broja "Glasa istine" aktivnosti Društva svojim priloziima pomogli su sledeći članovi i simpatizeri:

Blaža Jančić, Nikola Kmezić, Radovan Pantović, Aleksandar Orlandić, Žika Stojišić, Petar Babić, Đuro Rodić, Ahmed Džubo, Mićo Rakić, Petar Matić, Alojz Govednik, Jela Kadenić, Ivan Dubravčić, Mirjana Jakelić Mamula, Branko Mamula, Drago Dolenc, Vuk Dragašević, Džudita Giraldi.

Društvo se ovim putem zahvaljuje i svim pojedincima, firmama i institucijama koje su pomogle organizaciju okruglog stola "Antifašistički NOR u Jugoslaviji i savremenost".

veru, politička i druga uverenja. Prošlost, ona dalja i ona bliska, pokazala je da narušavanje tih principa na ovim našim prostorima uvek donosi tragične posledice. Zato treba neprestano ukazivati na sve one koji ne mogu da se pomire sa više nego očiglednim istorijskim iskustvom čime nas, na ovaj ili onaj način, stalno uvlače u sukobe ne samo sa neposrednim susedima već i sa čitavim demokratski orijentisanim svetom.

IZVRŠNI ODBOR DRUŠTVA

Počele pripreme za skupštinu

Na svojoj oktobarskoj sednici Izvršni odbor formirao je radnu grupu od 18 članova koja treba da radi na pripremi skupštine Društva. Održavanje skupštine predviđa se za prve mesece 2004. godine.

Izvršni odbor istovremeno je formirao i radnu grupu koja treba da nastavi aktivnosti povodom predloženog nacrtu Zakona o rehabilitaciji. U ovoj radnoj grupi su: Marko Kalođera, Đuro Rodić, Branko Latas, Mladenko Colić, Jovo Radovanović, Velimir Drakulović, Ljubisav Stojanović, Pero Damjanović, Ranko Bugarčić, Radoš Rajović i Dragoljub Petrović. Kao što je poznato, Društvo je uputilo amandmane čim je stigla vest da je pomenuti zakonski projekat pušten u proceduru.

Na istoj sednici Izvršni odbor je informisan da je Predsedništvo Republičkog odbora SUBNOR-a Cme Gore, imajući u vidu istovetnost stavova u pogledu odbrane i afirmacije vrednosti i tekovina NOB-a, borbe protiv šovinizma i tendencija da se rehabilituje kolaboracionizam u vreme II vsetskog rata, jednoglasno zaključilo da uspostavi neposrednu saradnju sa Društvom za istinu o antifašističkom NOB-u. Tim povodom prihvaćen je i predlog o razmeni delegacija.

NAD "VRTLOGOM POPULISTIČKIH REVOLUCIJA" NEBOJŠE POPOVA (2) Babe i žabe sabirati se ne mogu

"Stara 'elita vlasti' za koju se dugo verovalo da je bezmalo večna, konstatuje Nebojša Popov, naglo i spektakularno nestaje već tokom 'antibirokratske revolucije'. Pompezno nastupa 'nova elita', ratnička i ratoborna u svim oblastima života/smrti. Ona nadolazi iz aparata stare vlasti" (podvukao R.Đ).

Očigledno, prebrzo i ne sasvim logično donet zaključak. Zar ne postoji verovatnoća da je reč o odrođenom delu jednog dela ljudi koji nikada nisu istinski ni delili sve one ideale koji su bili u osnovi jugoslovenskog socijalizma pa se, samim tim, njihovom pojavom na političkoj sceni kida svaka veza i sa prethodnim sistemom i sa njegovim predstavnicima. Zatim, zar "antibirokratsku revoluciju" nisu, pored Miloševića i još nekih sa VIII sednice na kojoj je presuđeno najprogressivnijim snagama u SKS, vodili, takođe, Šešelj, brojni akademici, Srpska pravoslavna crkva, i da ne ređamo dalje. Zna se da na ondašnjim mitinzima nije bilo simbola socijalizma, ali onih ostalih jeste i to na pretek.

Zar se u predstavnike prethodne vlasti ne bi, eventualno, mogli ubrojati Ivan Stambolić, Latinka Perović i toliki drugih, u kojima je miloševićevska politika dobila najodlučnije protivnike. A umesno je postaviti i pitanje: koje je to suštinske ideje jugoslovenskog socijalizma preuzela Miloševićeva vlast, ako su on i njegova bulumenta zaista "učenici bivših učitelja" (kako se u "Danasu" od 3. marta 2003. raspisao Dragan Vujadinović).

"Merila za uspon i napredovanje oslanjaju se na autoritarnu i militarističku patrijarhalnu tradiciju, a neposredni izvor i uzor je staljinistički model u čijem središtu se nalazi Vođa kao stožer žuže partije... Brutalnost je karakteristika eliminacije suparnika (pre rata preko Kominterne), manje tokom rata, i sve izraženije posle rata s pozicije vlasti, kroz eliminaciju članova Politbiroa (jednog po jednog), a nižih funkcionera i običnih članova hrpimice, i kroz sistem jugoslovenskog gulaga u kojem Goli otok ima centralno mesto". U čemu je jednostranost takve ocene? U tome što se ne pominju pozitivni trendovi koji su vremenom nastajali unutar samog sistema i bili razlog da se u svetu počne govoriti o "jugoslovenskom socijalizmu ljudskoga lika". Najzapaženiji među tim trendovima, u svetskim razmerama, svakako je bilo socijalističko samoupravljanje, čije se pojavljivanje ni malo slučajno poklopilo sa svim oblicima i privrednog i svakog drugog napretka. Istina je da je Goli otok sramni i neizbrisivi pečat u istoriji SFRJ, ali je takođe istina, mada ne ni uteha ni opravdanje, da je ta ista vlast ukinula taj

kazamat i rehabilitovala ogroman broj osuđenika. Ne treba, dalje, smetnuti s uma da je ta vlast uz neslućene rizike, spolja i iznutra, pokrenula otpor staljinizmu, što je urodilo neviđenim i, svakako, za čitav svet pozitivnim posledicama.

Za "otvaranje državnih granica", u stvari otvaranje SFRJ prema spoljnjem svetu, autor ima svoja objašnjenja među kojima su "socijalne tenzije", potreba da se podstakne "zamah izvesnih delova domaće industrije, čiji proizvodi nemaju prođu na tržištima razvijenih zemalja" i sl. Verovatno se, u osnovi tog "otvaranja" nalazi u to vreme naglašena politika demokratizacije svih odnosa u ondašnjem društvu, ali gospodin Popov, na moju žalost, nema interesa da to zapazi.

"Kako je struktura društva bivala sve složenija naročito usled ubrzane industrijalizacije i započete modernizacije, meritokratska merila socijalnog uspona... bila su sve ugroženija od rastućeg aparata vlasti i iskrsavanja novih merila uspešnosti. Iako je privreda bila daleko od tržišne, uspeh na tržištu... potkopavao je stara merila za procenu zasluga. Mada nema sistematskih analiza, žračuna se da je Jugoslavija u periodu između 1949-1965. dobila preko 30 milijardi dolara, pretežno od SAD što je stvorilo širok prostor za proizvodnju, neracionalno raspolaganje velikim kapitalom, a time i za sve veću moć njegovih korisnika. Priliv novca i razne robe iz sveta znatno je doprineo i rastu životnog standarda širokih narodnih masa koje time ne stiču veću autonomiju naspram vlasti već postaju njena pasivna i mahom poslušna podloga (sve šira socijalna osnova datog političkog režima)". Mislim da osnovna korektnost u analizi zahteva da se uz ovako mračno slikanje ondašnjih prilika objasne i neke druge činjenice, kao na primer: da je SFRJ u relativno kratkom vremenu od zemljoradničke postala srednje razvijena industrijska zemlja, da je raspolagala pravim industrijskim gigantima koji su imali svoje mesto u svetskoj razmeni, da su njena preduzeća uspešno predstavljala našu zemlju širom sveta, da je u osnovi njenog ekonomskog razvoja bila pre visoka stopa proizvodnog rasta nego finansijska pomoć spolja, koje, uostalom, nisu bile lišene ni mnoge druge zemlje.

Napomena o "meritokratskim merilima socijalnog uspona" zvuči dosta neubedljivo kad se zna da je školovanje bilo dostupno svima pa, prema tome, i mogućnost društvene promocije. Bilo bi zanimljivo istražiti koliki postotak današnjih visokih i u svetu priznatih stručnjaka potiče iz "protežiranih" slojeva ondašnjeg društva.

Ne verujem da bi on potvrdio tezu gospodina Popova.

"Slično se dešava i 1968. godine kada se oružane snage udvajaju; pored stalnog sastava sve jače su formacije republičke i pokrajinske teritorijalne odbrane. Izlaz iz krize tražen je, po logici autoritarnih i totalitarnih struktura, u jačanju aparata vlasti koji se udvajaju, međusobno nadziru, glože i obračunavaju, uz arbitriranje vrhovnog vođe... Nastaje i razvija se sveobuhvatni sistem Opštenarodne odbrane i Društvene samozaštite." E ovde bih, ali uz uslov da se moj cenjeni sagovornik ne uvredi, rekao: "Ako je i od Popova, mnogo je!" U ono vreme postavljeni sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite podrazumevao je, i u praksi ostvarivao, molim da obratite pažnju na ovo, naoružavanje naroda, davanje oružja u ruke svakom pojedincu, kao upozorenje eventualnom protivniku u onim smutnim međunarodnim prilikama. Nezamislivo je, jer to potvrđuje život, da se na takav postupak odluči vlast koja bi imala atribute koje ondašnjoj vlasti pripisuje naš autor. Usput budi rečeno, taj sistem je takođe pobuđivao živ interes u svetu, ali, koliko ja znam, nikada u značenju koje mu daje gospodin Popov.

"Za racionalne uvide u uzroke krize i njene moguće rasplete daleko su važnija, snažnija i artikulisanija kretanja u kulturi... Duhovno stvaralaštvo u umetnosti, filozofiji i sociologiji uzimalo je maha. I obrazovanje je prožeto novom, slobodnijom klimom... Slede brutalni obračuni, kako su oni sami govorili, s crnim talasom u umetnosti. Umetnička dela su zabranjivana, a autori izbacivali s posla i sudski kažnjavani. Nekontrolisna sloboda i nagoveštaji katarze nad istorijskim traumama toliko su uznemirile vlast... da je pokrenuta žestoka višegodišnja kampanja... Razboritost nalaže da se izbegne pomisao da je tada mogla da prevagne slobodarska i demokratska struja." Samo će autor znati zašto je ovde prećutano da "slobodnija klima" u kulturi nije iznuđena, nije došla sama po sebi, da je imanentna etapi samoupravnog socijalizma, otvorenoj početkom šezdesetih godina, i snažno inicirana Programom SKJ 1958. godine, da su je za svoje interese počeli koristiti ljudi neskloni ideji socijalizma i, što je mnogo gore, pojedinci otvoreno nacionalističkih pogleda. Bilo je svakako dosta neopravdanih "progona", ali i prinudnih mera prema pojedincima za koje je život naknadno pokazao da su imali vrlo zle namere. Bila su to teška vremena u kojima je bunt protiv staljinističkog izopačavanja ideje socijalizma pretio da odnese i samu ideju. I takva pretnja neizbežno je morala biti od uticaja na nervozne i neadekvatne ili, kako se to danas kaže, kontraproduktivne postupke vlasti u SFRJ. Tragedija je bila u tome što mnogima, zašto ne reći, nisu smetale greške u nastojanju da se ostvari socijalizam ljudskog lika, koliko sam socijalizam. Što gospodin Popov smeće s uma.

Ogled Nebojše Popova o "vrtlogu socijalističkih revolucija", objavljen najpre u "Republici", u nastavcima je preneo i list "Danas". Član Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji Radoslav Braco Đerić tim povodom je ovom listu uputio polemički odgovor koji, međutim, nije objavljen, što nije uobičajena praksa "Danas". Odgovor je u međuvremenu objavljen u "Republici". "Glas istine", počev od prošlog broja, uz izvesna skraćivanja, objavljuje ovaj Đerićev tekst.

OKRUGLI STO "ANTIFAŠISTIČKI NOR U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST"

Fakta se izbrisati ne mogu

U organizaciji Društva za istinu o antifašističkom NOB-u, u Beogradu je od 26. do 28. novembra, održan okrugli sto "Antifašistički narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji i savremenost". Tom prilikom podneto je četrdesetak saopštenja uz zas tupljenje autora iz svih republika nekadašnje Jugoslavije. U ime Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije skup je pozdravio član Glavnog odbora ove organizacije Janez Kos, a uvodno izlaganje podneo je predsednik organizacionog odbora akademik Branko Pavićević.

- Narodnooslobodilački rat u Jugoslaviji uvrstio se među najznačajnija zbivanja novovjekovne istorije jugoslovenskih naroda. Izražavam čvrsto uvjerenje da će oni što će doći poslije nas znati pravično i meritom da prosuđuju o velikom nasleđu koje mi danas pokušavamo da odbranimo od falsifikatora istorije, naglasio je Pavićević i, između ostalog, rekao:

● Još od kraja osamdesetih godina sad već prošlog stoljeća neke političke stranke i grupacije, izgrađujući svoju političku ideologiju i programe, počele su da čine pokušaje kako da iz narodnog pamćenja izbrisu istorijska fakta po kojima smo, kao narodi i države, mogli biti identifikovani na gotovo svakom kutku zemaljske kugle.

● U danima prije šesdeset godina proklamovano je načelo federalizma kao najbolje ustavno-pravno rješenje za odnose među narodima. Taj je princip doradivan ali pretežno na osnovama sovjetske ustavno-pravne teorije. On je suštinski dopunjen tek onda kada je jugoslovenski politički vrh procijenio da je uzaludan svaki pokušaj ustavnog reformisanja ako se čitav državni aparat ne demokratizuje, od mjesne zajednice do državnog vrha, i ako se ne prihvate zakoni tržišta i tržišne privrede. Samo tako organizovan jugoslovenski federalizam mogao se suprotstaviti centralizmu i postepeno pre-rasti u konfederaciju, kao jedini oblik državne egzistencije za našu složenu mnogonacionalnu zajednicu.

● Za međunarodnu zajednicu od velikog je značaja uloga koju je Jugoslavija igrala u pokretu nesvrstanih. U svijetu vlada mišljenje da je centralna figura tog pokreta bio Josip Broz Tito. Nije slučajno da su neki publicisti u Americi svrstali Tita među sto najistaknutijih ličnosti svjetske istorije.

● U samom predvečerju trećeg milenijuma ove ere odigrala su se zbivanja što su udarila pečat daljem razvoju čovječanstva. Tada se, u veoma čudnim istorijskim okolnostima, sam od sebe razorio evropski socijalistički sistem u svim zemljama. Pokazalo se da je evropski socijalizam bio samo veliki socio-ekonomski i socio-politički eksperimenat. On je nudio nade i ras-paljivao iluzije o suštinskim promjenama položaja čovjeka i naroda u savremenoj civilizaciji, više nego što je realizovao

uslove za punu socijalnu pravdu. Postavlja se pitanje: da li će čovječanstvo u daljem napredovanju preuzeti makar neke tekovine koje je ovaj veliki eksperimenat ostavio u nasleđe? Mislim da hoće, jer se čovječanstvo na sličan način ponašalo u svim velikim prekretnicama.

● Ko zna kakvim bi smjerom krenuo jugoslovenski razvoj da u jednom kritičnom trenutku istorije na čelo najveće jugoslovenske republike nije došao

današnji haški zatočenik. Čim je zauzeo poziciju prve ličnosti Srbije, jednom izjavom doveo je u sumnju avnojske granice u Jugoslaviji. Dobri poznavaooci prilika u Jugoslaviji znali su da je krvoproliće na pomolu. A kad je oko sebe okupio bivše komuniste, otvorene četnike, kleronacionaliste, klerofašiste, švercere - postalo je jasno da zemlja srlja u ambis. Zločini koje su počinili njegova vojska, policija, dobrovoljci i druge paravojsne formacije spadaju u najmračnije stranice evropske istorije. Srpski narod mora naći snagu da se obračuna sa shvatanjima što ublažavaju krivicu Miloševića i njegovih saradnika.

SAOPŠTENJA PODNETA NA OKRUGLOM STOLU

U toku trodnevnog rada, na okruglom stolu "Antifašistički NOR u Jugoslaviji i savremenost" podneta su sledeća saopštenja:

- "Politička i vojna strategija NOR-a" (Jovo Ninković)
- "Pitanje legitimnosti odluka II zasedanja AVNOJ-a" (Radošin Rajović)
- "Historijski karakter NOR-a u Jugoslaviji 1941-1945. i njegove univerzalne vrijednosti" (Branko Mamula)
- "Istorijski značaj državotvornog AVNOJ-a" (dr Dragoljub Petrović)
- "O nacijama i nacionalizmima danas i ovde" (Vukašin Stambolić)
- "Principi na kojima se temelje odluke AVNOJ-a i njihovo aktuelno značenje (Bogdan Osolnik)
- "Vojno-politička situacija u Jugoslaviji 1943. i njena refleksija na odluke AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a" (dr Mićo Carević)
- "Afirmacija avnojske BiH u NOR-u kao središta i okosnice savremene Jugoslavije - BiH kao specifikum i fenomen zajedništva" (Rade Vukosav)
- "Reafirmacija i zaokruživanje crnogorske državnosti u NOR-u" (dr Radoje Pajović)
- Usodna povezanost jugoslovenskih narodov v skupni antifašistični borbi (mr Konrad Kolšek)
- "Britanske i američke ocene o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji 1941-1945" (dr Branko Latas)
- "Jugoslovensko ratište - nastanak, razvoj i specifičnosti" (dr Mladenko Colić)
- "Značaj odluka ZAVNO Crne Gore i Boke održanog 15. novembra 1943. u Kolašinu" (dr Miljan Radović)
- "Srbija i AVNOJ" (dr Venceslav Glišić)
- "Svojevrsan doprinos NOP-a Dalmacije opštem razvoju NOP-a Hrvatske" (Šime Kronja)
- "Platforma NOP-a Jugoslavije i njeno ostvarenje" (mr Muharem Kreso)
- "Esej o NOR-u (Goran Babić)
- "Konceptija federacije u Ustavu iz 1974 - faktor očuvanja a ne razbijanja jugoslovenske federacije" (dr Mijat Šuković)
- "Makedonija u savremenim uslovima" (Ljuben Jandrejevski)
- "Kosovo u NOB-u 1941-1945" (dr Azem Vlasi)

● "Doprinos Rifata Burdževića razvoju antifašističkog pokreta" (dr Šefket Krcić)

● "Zašto se danas osporava karakter NOP-a u Jugoslaviji 1941-1945 - kakav je to bio rat?" (dr Miroljub Vasić)

● "Pre i posle 60 godina - antifašistički NOP 1941-1945, istorijski (Svetko Grbić)

● "Jugoslavija - istorijska greška ili propuštena istorijska prilika" (Milenko Marković)

● "NOR kao izraz savremenih svjetskih progresivnih društvenih procesa" (Andro Gabelić)

● "Vrednosti NOB-a u temeljima savremene civilizacije" (dr Marko Vrhunec)

● "Kontinuitet i diskontinuitet u razvitku jugoslovenskog društva" (dr Radoslav Ratković)

● Sećanja na I kongres USAOJ-a (Nevenka Novaković-Anastasijević)

● "Negiranje međunarodnog priznanja NOB-a i nove Jugoslavije danas je i besmisleno i štetno (Bogdan Osolnik)

● "Narodnooslobodilačka antifašistička borba 1941-1945. i etička globalizacija" (Novak Anđelić)

● "ZAVNOBiH i Dejton" (Sead Hadžović)

● "Tekovine NOR-a/NOB-a između tumačenja 'završenog procesa' i trajnog povijesnog iskustva (dr Tomislav Išek)

● "Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948" (Đuro Rodić)

● "Samoupravljanje u SFRJ - utopija ili realnost" (dr Gojko Jakovčev)

● "Sremski front - nekad i danas" (Žika Stojić)

● "Suvremena historiografija i antifašistički NOR u Jugoslaviji - kontroverze i povijesna istina" (dr Nikola Anić)

● "Tito i Jugoslavija u NOR-u 1941-1945" (Svetozar Oro)

Saopštenja su priložili i akademik Aleksandar Fira ("Pravna priroda odluka II zasedanja AVNOJ-a), akademik Petar Strčić ("Stvaranje države Hrvatske") i Jovo Radovanović.

U diskusiji su učestvovali: fra Marko Oršolić, Milenko Marković, Petar Matić, Venceslav Glišić, Ljuben Jandrejevski, Zlatko Rendulić, Rade Vukosav, Radoje Pajović, Jokica Hadživasileva, Dimitrije Bajalica, Radoslav Đerić, Miroljub Vasić, Vukašin Stambolić.

29. NOVEMBAR OBELEŽEN NA VIŠE MESTA

Nema na mapi, ima u srcu

Praznik SFRJ, države koje više nema, obeležen je ove godine, uglavnom spontano, na više mesta u Srbiji i Crnoj Gori:

- Subotički centar "Tito" i Blaško Gabrić koji je svoje imanje proglasio za četvrtu "mini Jugoslaviju" organizovali su svečanu akademiju povodom 60. godišnjice AVNOJA-a. Pod simbolima SFRJ, Titovim portretom i zastavama nacionalnih manjina, uz hor, svi prisutni su pevali "Hej Sloveni", a o značajnom istorijskom datumu govorili su Zoran Damjanović, Agota Kovačević, Mikloš Olajoš-Nadž i Blaško Gabrić.

- I penzionisani zastavnik nekadašnje JNA Milorad Stojanović pretvorio je svoje imanje u Čamurliji kod Niša u "Jugoslaviju u malom". Tu je sa istomišljenicima proslavio nekadašnji praznik - Dan republike i najavio da će male Jugoslavije uskoro biti osnovane i u Bitolju i Odžacima.

- Povodom 29. novembra i 60. godišnjice II zasedanja AVNOJ-a, u Titvu je, uz prisustvo delegacije SUBNOR-a Titva, sa predsednikom Dragorom

Radunovićem na čelu, otvoren simbolični generalni konzulat SFRJ. "Generalni konzul" Marko Perković tim povodom je rekao: "Danas je 60. rođendan naše drage domovine i red je da se taj datum adekvatno obilježi sada kada je to lijepo ime Jugoslavije neuspješno pokušano biti potisnuto iz naših srca. Ovo nije restauracija bilo čega, jer nema povratka na staro, ne bavimo se obnovom one Jugoslavije koje više nikada neće biti, ali moramo imati osjećaj poštovanja prema tom vremenu u kojem smo živjeli najljepši dio svog života." Telefon ovog konzulata lako se pamti - (069) 29-11-43.

- Omladinska organizacija Socijal-demokratske unije (SDU) tradicionalno je obeležila 29. novembar pri čemu je naglašeno: "Dan kada je Srbija postala republika za nas predstavlja dan ulaska Srbije u XX vek. Smatramo da je taj datum nepravedno zapostavljen u poslednjih petnaestak godina od nacionalista koji su naneli, a i dalje nanose, mnogo zla svim narodima na

području bivše Jugoslavije.

- Prošireni sastav Opštinskog odbora SUBNOR-a Smedereva održao je povodom 29. novembra svečanu sednicu. Predsednica opštinske boračke organizacije Radmila Lukić je, pored ostalog, rekla: "Jugoslavije više nema na karti Evrope i sveta ali postoji u našim lepim sećanjima i uspomenama."

- Na Kadinjači je održan pomen borcima Radničkog bataljona, Oraške i Posavske partizanske čete koji su 29. novembra 1941. položili živote braneci Užičke republiku. Parastos su služili sveštenici užičke crkve, vence i cveće, pored rodbine, položile delegacije Vojske SCG, Skupštine užičke opštine, SUBNOR-a i partija levice, a glumci užičkog pozorišta izveli prigodan recital.

- U Lenjinovoj ulici u centru Vranja, uz zastavu sa petokrakom i Titovom slikom, revolucionarne pesme i skromno posluženje, grupa Vranjanaca proslavila je 29. novembar. Jedan od organizatora, pensioner Andra Jovanović je izjavio: "Na današnji dan nekad su otvarana nova preduzeća, polagani kamen-temeljci za nove fabrike. Danas je milion i više ljudi bez posla."

REAGOVANJA

POVODOM TEKSTA MARIJANA F. KRANJCA

Što ne postoji - ni falsifikovati se ne može!

Na tekst pod duhovitim, ali dvosmislenim naslovom "Podvaline podvale podvala", objavljen u "Glasu istine" za septembar 2003, koji je, povodom knjige "Velika podvala - Cencić podmeće Titu izmišljene stenograme", napisao general-major u penziji Marijan Kranjc iz Ljubljane, izložio bih, ukratko, nekoliko zapažanja. Činim to kao istoričar i rezenzent "Velike podvale..."

General M. Kranjc, pored ostalog, konstatuje da su autori priloga u "Velikoj podvali..." "zdušno nagrdili V. Cencića kao neskrupuloznog falsifikatora Titove istorijske uloge". Formulacija nije precizna, nije jasna, jer nije reč o Titovoj istorijskoj ulozi - ona se ne može falsifikovati.

Uvaženi autori priloga u "Velikoj podvali..." nisu imali nameru, niti su "zdušno nagrdili" V. Cencića, već su nastojali da argumentovano pokažu da stenogrami objavljeni u knjizi "Posljednja Titova ispovijest" nisu originalni, već izmišljeni, jer nigde ne postoje, te da događaji i ocene u njima sadržani - u najvećem broju ne odgovaraju stvarnim zbivanjima, istorijskoj istini. Svaki čovek prirodno teži da se afirmiše, da ne bude zaboravljen. Zato nastoji da ostavi što više tragova o sebi. To neumomo čini i V. Cencić, ali u ovom slučaju on to čini neodgovorno, tendenciozno, bez dokaza da ti stenogrami postoje, što objektivno izaziva sumnju da im je on (ko)autor i zbog toga snosi moralnu i svaku drugu odgovornost.

Generalu Kranjcu "ozbiljno smeta što redakcija knjige "Velika podvala..." nije objavila nijednu raspravu koja bi podržavala Cencića i dala prikaz svih (republičkih) zavera protiv Tita". Koliko mi je poznato, redakcija nije ni dobila, niti imala ijedan tekst koji podržava Cencića, a on bi, nesumnjivo, bio dragocen jer bi to značilo da postoje neki dokazi da su objavljeni stenogrami pravi, autentični a upravo to je sporno, osnovno pitanje. Izrečena tvrdnja o postojanju više zavera protiv Tita nije jasna. S obzirom da izvorno značenje termina "zavera" označava pripremu udara (ili ubistva) protiv negog (nečega) i pošto je cilj zavere (kao i svake bitke) - pobjeda, nije jasno, kad je reč o

Josipu Brozu Titu, koje su to zavere, koji zaverenici u pitanju.

General indirektno opravdava V. Cencića i njegove stenograme navodeći da on (Cencić) nije "mogao da prihvati činjenicu da bi mu general-pukovnik Veljko Kovačević mogao podmetnuti falsifikat" i tako posredno okrivljuje V. Kovačevića iako ne postoje nikakvi dokazi da takvi stenogrami postoje i da ih je Kovačević dao Cenciću da ih prepíše. General Kranjc takođe navodi da se falsifikati vrše po principu 70 odsto istine, 20 odsto poluistine i 10 odsto neistine. U slučaju "Cencićevih stenograma" ta formula očito nije poštovana jer je previše i poluistina i neistina. Zato smatram da se u ovom slučaju i termin falsifikat pogrešno, neprecizno upotrebljava jer se ne može ni falsifikovati nešto što ne postoji.

General Kranjc takođe smatra da bi bilo interesantno kada bi stručna ekipa Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji ustanovila "ko je i zašto napisao veću podvalu. To bi bio pravi pogodak" (misli se, valjda, na sporne stenograme). To je, nesumnjivo, ključno pitanje, ali to prevazilazi mogućnosti Društva za istinu o NOB-u. Pomoć u tome mogla je i trebalo je da pruži Uprava bezbednosti JNA kojoj je pripadao i u njoj na odgovornom mestu radio i general M. Kranjc, ali ona ni njeni pandani u novokomponovanoj vojsci nisu to učinili.

Spomi stenogrami očito ne postoje, a objavljene "stenograme", ako je neko "ponudio" V. Cenciću, on, kao iskusan publicista, javni radnik (i bivši obaveštajac), nije smeo da publikuje bez provere njihove autentičnosti i verodostojnosti.

Tito je, sviđalo se to nekom ili ne, istorijska ličnost naše i svetske istorije. On je predano bio u službi svega što uzdiže misao i dostojanstvo čoveka i unapređuje ljudske komunikacije i razumevanje. Dosledno se boreći za svoje i opštjeljudske ideale, ostao je pobednik i u smrti.

Nekima je, mnogima je, očito upravo to smetalo i ranije, smeta i sada. Otuda "stenogrami" i knjiga o takozvanoj njegovoj "posljednjoj ispovijesti". Zbornik priloga Titovih saboraca, saradnika i istoričara objavljen pod naslovom "Velika podvala - Cencić podmeće Titu izmišljene stenograme" u službi je i funkciji istine i buduće historiografije koja je spora ali dostižna. Ta knjiga je i nastala u duhu stare latinske izreke "Verba volant, scripta manent" - reči lete a napisano ostaje.

Dr Miroslav VASIĆ

ČLANOVI DRUŠTVA NA JAVNOJ SCENI

Kad se htelo i znalo šta se hoće

Pod naslovom "EKSKLUZIVNO", novosadski "Dnevnik" objavio je opširan intervju sa Nikolom Kmezićem, jednim od čelnika Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji.

Kmezić je detaljno predstavljen čitaocima a posebno je naglašeno da je reč o čoveku koji je bio prvi predsednik Izvršnog veća Vojvodine posle usvajanja Ustava SFRJ iz 1974. godine te da se za njegova dva mandata na ovoj funkciji, od 1974. do 1982, vezuje najprosperitetniji period u posleratnoj istoriji Vojvodine.

Nikola Kmezić je tom prilikom između ostalog rekao:

OD VOJVODINE
SVI SU IMALI KORISTI

- Posle II svetskog rata, vojvođanski dohodak dugo se prelivao u druge oblasti zajedničke države. To je odgovaralo i razvijenjijim, kao što je Slovenija, i nerazvijenjijim, poput Crne Gore, jer su na račun jeftine vojvođanske hrane mogli da ulažu u druge segmente vlastite privrede. Kada se tome doda da je značajan deo vojvođanskih industrijskih kapaciteta, odnosno četrdesetak fabrika, preseljen u druge krajeve zemlje, najpre odmah posle oslobođenja a potom u strahu od intervencije SSSR-a, jasno je zbog čega je Vojvodina pune tri decenije tavorila, pa čak i padala.

POGLED U BUDUĆNOST

- Godina 1974. donela je suštinski zaokret, iako nedovoljno dorađen.

Ekonomska i politička situacija su se, ipak, menjale, dobili smo i određenu finansijsku samostalnost. Konačno su se stekli uslovi za razvoj. Prvi nam je korak bio obnavljanje onih privrednih grana koje su mogle da se ožive sa malo uloženi sredstava, kao što je industrija građevinskog materijala, koja se i danas veoma dobro kotira. U agraru smo počeli da se okrećemo preradi i izvozu, a poseban akcenat stavljen je na naftu i gas kao vlastite sirovine, kako bismo iz njih razvijali hemiju, petrohemiju i farmaceutsku industriju. Generalna ideja bila je da, naslanjajući se na nauku, razvijamo onu privredu koja će ostvarivati dohodak ali takav da se on ne prelijeva nego da ostaje u Vojvodini.

STAMBOLIĆ I DRUGI

- Ivan Stambolić i ja kao premijeri Srbije i Vojvodine morali smo da saradjujemo i najčešće smo, bez ikakve svađe ili tvrđenja, nalazili adekvatna rešenja. Ivan je bio otvoren čovek sa kojim se uvek moglo razgovarati na bazi argumenata, za razliku od drugih koji su hteli da po svaku cenu Vojvodini otmu njenu autonomiju i pre nego što smo počeli da je ostvarujemo.

O PRIVATIZACIJI I BUDUĆNOSTI

- Privatizacija, kako se sprovodi, strašna je, ne samo za poljoprivredu, ali za nju najviše. Uostalom, skoro svi kapaciteti u agraru, govorim o šećeranama, klanicama, uljarama, u tom procesu loše su

prošli. Krivicu treba tražiti u tome što nije shvaćena nužnost specifičnog pristupa privatizaciji u agraru. Nije, naime, moguće po istom modelu prodavati fabriku obuće i poljoprivredno dobro. Da i ne pominjem to da je je pogrešno posebno privatizovati preradne kapacitete a posebno sirovinsku bazu. Kad-tad, te greške moraćemo da ispravimo ali će to skupo da nas košta.

- Bolestan je čitav sistem koji u svojim temeljima ima puku borbu za vlast, što se ne može završiti drukčije nego velikim lomovima. Mislim da će se tek u trećoj garnituri političara naći pravo rešenje za probleme koji traju još od 1990. godine i prvih višestranačkih izbora kad je vlast osvojio Milošević sa gorima čak i od sebe samog. Mnogo je onih koji zaostaju ili ni izbliza nemaju ideju u kom pravcu krenuti. Naravno, to nije jednostavno, ali upravo od sposobnosti da se prepozna pravi put razlikuju se vizionari od klonfera.

- Prvo treba novim ustavom rešiti da Vojvodina kao konstitutivni element Republike Srbije dobije sva svoja politička i ekonomska prava kakva je imala po Ustavu iz 1974. koji, osim ljutim nacionalistima, nikome nije smetao. Niko ne spori da Vojvodina ostaje u Srbiji ali ustav koji se trenutno priprema trebalo bi da joj, pored ekonomsko-političke, čvrsto garantuje i izvršnu i sudsku vlast. Vojvodina mora naći i kadrove "operisane" od oportunog vezivanja za nacionalizme i šovinizme. Ponovo se mora orijentisati na ozbiljno ulaganje u nauku i učiniti sve da se iz inostranstva vrata mlađi obrazovani kadrovi koji, na žalost, u državi kakva je ona danas, nemaju šta da traže...

Neodgovorni "čistači" istorije

U ovo naše vreme dešavaju se neobjašnjivi događaji. Često se donose neobjašnjive odluke i ocene, izmišljeni "sudovi" o istorijskim ličnostima i događajima iz NOB-a u Srbiji. Na sceni su novi "čistači" istorije, na žalost i našu sramotu, u mnogim gradovima. Mnogo šta, bez mere, naročito bez odgovornosti, prevrće se, tumba, poništava.

U Užicu, gradski "vladari" preimenovali su Trg Slobodana Penezića u Trg Svetog Save (A Penezić je najvećim delom zaslužan što je Užice izgradilo dve valjaonice, "Prvi partizan", turističke objekte, prvi asfaltni put od Beograda do Užica). Školi "Braća Ječmenica" (oba poginuli u borbama protiv okupatora) Užičani su dali ime "Stari grad", a biste Ječmenica oštetili i uklonili. Odbornici SO Požega (ili članovi Izvršnog odbora) ime Trga Ljuba Mičića (seljak, solvinski borac, autor ratnog dnevnika, poslanik u Skupštini Kraljevine Jugoslavije, glasoviti pčelar, i dopisni član Srpske akademije nauka i umetnosti), koga su četnici i Nemci streljali na ovom trgu, preimenovali su u Trg Svetog Save. Ulicu Ratka Mitrovića, narodnog heroja (četnici i okupatori su ga, takođe, obesili u Čačku), čačanska nova vlast preimenovala je u Ravnogorsku ulicu. Gornjomilanovačke demokrate takođe su "promovisale" svoju Ravnogorsku ulicu, umesto Ulice 17. udarne divizije koja je 1944. oslobodila grad od okupatora! Na žalost, ovakve primere u Srbiji mogli bismo ređati "letnji dan do podne"!

Ima i drugih "bisera" slične vrste - falsifikovanja antifašističke borbe protiv okupatora. Nedavno, 20. oktobra, kako je zabeležila "Politika", niko drugi nego direktor Narodnog muzeja u Užicu (vajni istoričar), izreče sramni falsifikat nazivajući "osvajcima"

borce koji su stvorili legendarnu Užičku republiku?! A mnoge te i druge falsifikate, na svoj način, "začinio" je svojim komentarima "sveznajući" kolega Pero Simić, najpre u "Večernjim novinama", pa onda i u "Političari" od 1. novembra - da u Srbiji 1942. i 1943. nije bilo više od 800 partizana (prema izveštajima Blagoja Neškovića). Simić već godinama u svojim publikacijama falsifikuje NOB u Srbiji a to čini i u svojoj "Novini".

Kad se tom materijom bavi, Simić bi morao da zna da su Neškovićeve izveštaji, koje navodi, u najmanju ruku nepotpuni. Nešković, kao rukovodilac KPJ u Srbiji, radio je u nemogućim uslovima, nije tada bio u Glavnom štabu Srbije, nego u okupiranom Beogradu, oskudevao je u podacima, bez telefonskih i radio-veza sa Glavnim štabom i odredima i imao samo pokoju kurirsku vezu sa nekoliko odreda. Sem toga, Simić je morao znati, kad pravi svoje "zaključke", da su borce Srbije činile i tri proleterske brigade (Druga, kompletno, a Prva i Treća zajedno sa Crnogorcima) koje su se od 1942. i 1943. najvećim delom borile izvan Srbije. Simić bi, takođe, morao znati da su se u Srbiji tokom 1943. godine borile i četiri kompletne udarne brigade (Prva i Druga južnomoravska, Prva šumadijska i Prva privremena šumadijska) pored brojnih udarnih bataljona i odreda, naročito u južnoj i istočnoj Srbiji.

Ako je bilo samo onoliko boraca navedenih u Neškovićevim izveštajima i Simićevom "zaključku", postavlja se pitanje - protiv koga su se onda tukle nemačke i bugarske divizije i Dražine brigade i korpusi? Protiv samo oko 800 partizana, koji su se po malicioznom Simiću borili "za Titove ratne ciljeve"?! Smešno, u najmanju ruku.

Jovan RADOVANOVIĆ, novinar i istoričar
("Politika" 22. novembra)

Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji, kao što je poznato, organizovalo je krajem 2001. godine skup povodom 60. godišnjice ustanka. Neposredno posle toga, pod naslovom "O ustanku 1941. danas", objavljen je zbornik saopštenja i diskusije sa ovog skupa, a u njemu i tri priloga koji se odnose na ustanak u Hrvatskoj:

- "Naša tisuću devetsto četrdeset prva - prva godina narodnooslobodilačke borbe u antifašističkom ratu 1941-1945" autora Tomislava Badovinca i Zvonka Ivankovića Vonte;

- "Antifašistički ustanak u Hrvatskoj" Petra Strčića i

- "O ustanku u Hrvatskoj 1941" Ilije Radakovića.

Redakcija zbornika, prilikom njegove pripreme, stekla je utisak da postoje različita viđenja u odnosu na ustanak u Hrvatskoj te je, smatrajući da nema pravo da u tome arbitrira, nastojala da se čitaocima ravnopravno predoče ta viđenja.

Godinu i po po izlasku iz štampe pomenutog zbornika, stiglo je pismo jednog od koautora Zvonka Ivankovića Vonte napisano u Zagrebu 20. listopada 2003. godine koje "Glas istine" objavljuje u celini. Istovremeno se objavljuju i delovi iz dva teksta koji su objavljeni u

"Kad ne bi bilo,

PISMO ZVONKA

Pismo Zvonka Ivankovića Vonte Društvu za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji glasi:

Obradovala me vaša knjiga, hvala što ste objavili i Badovinčev i moj tekst (str.155-164). Tu bi trebalo ispraviti slijedeće: (1) na str. 157. godinu smrti Cape i Cvetkovića sa 1999. na 1991. (2) na istoj strani "i žena" treba staviti "i 10 žena", (3) na str 158. umjesto "Gospodarsko" treba staviti "Gospodsko" i (4) na str. 161. umjesto "Sunjski odred" treba staviti "Psunjski odred".

Žalim što nisam bio na vašem "Okruglom stolu" 21.12.2001, pa ću ovdje odgovoriti na tvrdnje g. Ilije Radakovića (I.R) objavljene u istoj knjizi na str. 173-177.

- Naveli smo Titovo priznanje Capinog odreda od 22. lipnja kao "prvog partizanskog odreda u našoj zemlji." Što I.R. to ne prihvaća - njegov je problem. Ja ću tome dodati i ovo: Nakon pada Rankovića na Brijunima, na centralnu proslavu dana Ustanka u Sisak 4. srpnja 1966. došli su Vladimir Bakarić, Vlado Popović, Krajačić, Capo i dr. Ja sam kao predsjednik Filatelističkog saveza Hrvatske priredio filatelističku spomen-omotnicu "Prvi partizanski odred", na kojoj su se svi bili potpisali. Tu su predanom Bakarić, Popović i dr. čestitali Capi kao "prvom parti-

zanu u Jugoslaviji"! Problem je I.R. i ovo: Tko ima i zmo političke pameti zna da se antifašizam (i druge ideje i pokreti) u jednom narodu mogu širiti i prihvatiti samo preko njegovih nacionalnih kadrova, pa i kad ne bi bilo tog 22. lipnja trebalo bi nešto drugo izmisliti za naš (hrvatski) "Dan antifašističke borbe"!

- Namjerno sam naprijed podcrtao riječ "partizanskog" (odreda), jer bez vodstva komunista i njihovog programa ne može se 1941. ni misliti o partizanima i NOB-i. To se odnosi i na Vasilja Gaćešu i njegove obrambene grupe u Baniji, on nikakve veze s komunistima nije imao - do dolaska Marijana Cvetkovića iz Sisačkog odreda i drugih članova Okružnog komiteta KPH Sisak, sve nakon 22. lipnja. No pohvalno je što su se branili i nakon povezivanja s komunistima postali partizani.

- Mi smo korektno podvukli značenje ustanka ličkih Srba 27. srpnja 1941. i njenu tada bitnu pretpostavku - "genocidno ugrožavanje Srba"! Za razliku od I.R. ja sam godinama istraživao "slučaj Hebrang" i u vezi s time događaje u Lici ljeti 1941. Tu ću samo iznijeti svjedočenje Šime Balena, koji je još uvijek živ. Dakle: Tito i Rade Končar prigovorili su Marku Oreškoviću što je ličke ustaničke odrede nazvao "gerilci". To su mu

STIPE ŠUVAR

Barbarska devalvacija ne može se održati

Antifašističku borbu u II svjetskom ratu pokušale su, od 1990. naovamo, devalvirati, spomen na nju gotovo posve izbrisati, pa i sve njezine tečevine poništiti retrogradne snage i u hrvatskom i u srpskom i u svim narodima koji su živjeli u bivšoj Jugoslaviji. No, po dubljoj logici historije ta barbarska devalvacija ne može se i neće se održati - naglasio je Stipe Šuvar, pišući u "Hrvatskoj ljevici" broj 7-8/2003. o učešću Hrvata i Srba u Hrvatskoj u narodnooslobodilačkoj borbi.

Šuvar, između ostalog, ističe:

- Hrvatski narod je u NOB-u sudjelovao od njezina početka, utoliko što su komunisti i

rodoljubi iz gradova i nekih krajeva, kao npr. primorskog dijela Dalmacije, odmah ušli u ilegalni pokret otpora njemačkim i talijanskim okupatorima i ustašama, a već 1941. godine pohrlili i u prve partizanske jedinice. Sve do konca 1942. Srbi su činili većinu partizana na tlu današnje Hrvatske. No, već u jesen 1942. na Biokovu je postojao odred "Josip Jurčević" sa oko 800 boraca, u kojem su bili gotovo isključivo Hrvati, a to je tada bila brojčano najveća partizanska jedinica na području cijele porobljene i raskomadane Jugoslavije.

- U početku je nemali broj Hrvata oduševljeno dočekao proklamiranje tzv. NDH, a i nemali broj Zagrepčana je ulazak Nijemaca u Zagreb dočekao aplauzima i cvijećem. To je bila posljedica velikosrpske politike u kraljevskoj Jugoslaviji. Pavelićevo izručenje hrvatskih krajeva duž Jadrana Italiji izazvalo je ogorčenje, a ubrzo se većini, pa i kada je šutjela, zgadio teror i genocid nad Srbima, Židovima, Romima, te ubijanje Hrvata koji su iskazivali antifašizam, a ne samo komunističko opredjeljenje.

- Glavna stranka hrvatske buržoazije, a koja je uoči II svjetskog rata dobijala i više od 90 posto glasova na izborima, Hrvatska seljačka stranka, na čelu sa Vladkom Mačekom, nije bila oduševljena fašizmom, pa ni ustašama, ali nije željela ni da im pruža otpor. Maček je izjavio, misleći na Evropu i svijet, da je dok se veliki tuku, malima mjesto pod stolom, a uz to je pozvao narod da bude lojalan prema ustaškoj vlasti koja se uspostavljala pod blagoslovom i zaštitom

Hitlera i Mussolinija. Veliki dio Građanske i Seljačke zaštite, paravojnih snaga HSS-a, a i haesesovskog kadra prišao je Paveliću i uzeo udjela u počinjenim zločinima. A i najveći dio katoličke crkve u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (na području tzv. NDH), uključujući i njezinog prvog čovjeka, Alojzija Stepinca, blagoslovljivao je ustaški režim ili se barem nije odlučno ograđivao od zločina, u koje je taj režim bio ograđao.

- Srbi u Hrvatskoj činili su u prvo vrijeme, pa i poduže, većinu i u Prvom hrvatskom korpusu NOVJ. Srbi u Hrvatskoj bili su i najpartizanski dio srpskog naroda u cjelini. No, Hrvati i Srbi su od samog početka NOB-a iskazivali svoje bratstvo i jedinstvo u antifašističkoj borbi, a koje je onda postalo i krilatica politike u drugoj, federativnoj Jugoslaviji, da bi na tragičan način bilo razarano od 1990. naovamo.

- Srbi su se morali sklanjati od ustaškog noža i stvarati samoobrambene grupe radi spasavanja života. A komunisti su se, bez obzira na nacionalnu pripadnost, onda našli tu da ih organiziraju u veličanstveni NOP, suzbijajući i mogući utjecaj oslonca rojalističkog režima u samom srpskom narodu Like, Korduna, Banije, sjeverne Dalmacije, Moslavine, Slavonije.

- Srbi u Hrvatskoj dali su utoliko neprocjenjivi doprinos i konstituiranju hrvatske države na načelima AVNOJ-a i ZAVNOH-a te su s pravom u federalnoj Hrvatskoj unutar federativne Jugoslavije priznati i za konstitutivni narod. Dakle, istinu o sudjelovanju hrvatskog naroda u NOB-u moramo uvijek nadopunjavati i istinom o sudjelovanju Srba, srpskog naroda u samoj Hrvatskoj.

"Hrvatskoj ljevici", listu za demokraciju i socijalnu pravdu, broj 7/8 za period 1.7-21.8. 2003. godine. Ivankovićevo pismo i ovi tekstovi potvrđuju pomenuti utisak redakcija zbornika i "Glasa istine" o različitim interpretacijama početka ustanka u Hrvatskoj i dodatno osnažuju princip ostvaren prilikom komponovanja zbornika - da se ne arbitrira već da se ravnopravno izlože pogledi i fakta kako bi nepristrasni istraživači, pre ili kasnije, došli do pouzdane naučne ocene izvan i iznad subjektivnih viđenja i dnevnopolitičkih potreba.

Neobaveštenost Zvonka Ivankovića Vonte može da objasni ali ne i da opravda sumnjičenja, malicioznost i optužbe na račun drugih sadržane u njegovom pismu.

IVANKOVIĆA VONTE

trebalo bi izmisliti...”

trebali prenijeti Balen i "Španjolac" Lerer. Končar im je još rekao: "Ti Sime Hrvatuj što više možeš, a ti Lerer budi musliman - da oni moji ljudi Srbi vide da su uz nas i Hrvati i muslimani!" Došavši na to ustaničko područje odmah su bili uhapšeni - tu im je Balen naglašavao da je Hrvat i kome dolazi, dok se Lerer (inače Židov) prepaio i umjesto muslimanom prikazao se Srbinom - Vojom Todorovićem, što je ostao i kasnije kao general JNA. Od likvidacije Šimu je jedva spasio Gojko Polovina, koji je bio komunist. Na zboru u susjednoj Bosanskoj krajini, Šime je također nosio pozdrave hrvatskih komunisti, ali je tu govorio i jedan četnik izvadivši veliki krvavi nož, uzvikujući: "Evo braćo, ovime sam upravo klao Hrvate!"

Kad je Balen Marku iznio Končarevu kritiku, ovaj mu je odgovorio: "Reci Radi da ovo nije trešnjevački proletarijat, ovo je najzaostaliji kraj Balkana i tu sam morao početi s "gerilcima", umjesto "partizanima"! Konačno, u toj velikoj izmiješanosti raznih struja zaklan je i sam Marko Orešković.

Tuđman je pokušao "22. lipanj" pretvoriti u hrvatski antisrpski događaj, dok je "27. srpanj" gurnuo "četnicima"! U brojnim sam polemičkim napisima inzistirao na njihovoj sintezi u smislu narodnih običaja u

nekadašnjoj Baniji: "22. lipanj" je kao katolički Božić, a "27. srpanj" kao pravoslavni, i kao što su se Radićevi katolici i Pribičevići pravoslavci međusobno posjećivali o ovim božićima i zaželjeli jedni drugima sve najbolje, tako bismo i mi trebali činiti jedni drugima o tim za izvorni antifazišizam značajnim datumima - nezavisno o tome što je samo "katolički božić" u Hrvatskoj priznat za državni blagdan! Na toj korisnoj sintezi ne vidim g. I.R.!

● G. I.R. žali za "50-godišnjicom Ustanka" što nije održana. Ja sam se tada protivio iz razloga što je SUBNOR postao organizacija za velikosrpsko potkopavanje još uvijek socijalističke Hrvatske! Sjetite se onih vajnih "emisara", lažnih komunista koji su svi završili u četnicima! Na čelu SUBNOR-a bio je Rade Bulat koji je prvi javno krenuo u napad na ZAVNOH sa svojom "Srpskom autonomnom oblašću"! Bili su glavni huškači protiv svega što je bilo napredno i demokratski raspoloženo u Hrvatskoj. Nisu napuštali falsifikate protiv Hebranga, mene su izbacili kao "nacionalistu", a zatim sam od istih velikosrpskih i unitarističkih snaga postao "ustaša" i bio uhapšen. Nisu dopuštali - a takvi su i danas! - kritičko razmatranje vlastite prošlosti! Time su značajno odgovorni za kasniji fašistički (ustaški) banditizam!

Bez obzira na sve to, moja antifazišička savjest pokrenula je poziv petorice sisačkih prvoboraca (Milan Čačić, Zlatko Frid, Zvonko Ivanković Vonta, Vjekoslav Janić Capo ml. i Franjo Knebl) - Hrvatima, da napuste izdajničku JNA, a "braći Srbima - da ne dozvole da se potpuno razruše temelji naših ratnih pobjeda" (Vjesnik, 1.9.1991). Nije mi poznato nešto slično od g. I.R. i njegovih istomišljenika.

● Hrvatski narod iscrpio je svoje "nacionalno pitanje" osamostaljenjem SRH i izlaskom iz SFRJ 1991. godine za što se referendumom izjasnilo preko 92% glasača. Sada su na redu druga pitanja i nije nam svejedno kako će pri tome proći tekovine izvornog antifazišizma. Jedno od pitanja je i pitanje hrvatskih Srba i u okviru toga - zašto su "pali" u Hrvatskoj s "konstitutivnog elementa hrvatske državnosti" (Hebrang na ZAVNOH-u) na nacionalnu manjinu, iako najveću? U bivšoj SRH bilo je dvojno državljanstvo - hrvatsko (republičko) i jugoslavenstvo. Srbi će sami morati odgovoriti na pitanje: Zašto su velikim dijelom iznevjerili svoje hrvatsko državljanstvo i svoju matičnu republiku Hrvatsku? Simbolički: izgubili su svoju konstitutivnost rušenjem ZAVNOH-ove zgrade u Topuskom i biste njenog predsjednika Vladimira Nazora, pjesnika "Majke pravoslavne"!

Stavovi g. I.R. ne pomažu našoj borbi, a ni vašoj Istini.

FILIP ERCEG

Odred je odred, ustanak je ustanak

U "Hrvatskoj ljevici" broj 7-8/2003, Filip Erceg polemizira sa potpredsjednikom Sabora Hrvatske Baltazarem Jalšovecom i u opširnom tekstu "Laž koja se ponavlja postaje istina", ističe, između ostalog:

● Sisački odred je odigrao historijsku ulogu u NOB-u, ali nije podigao ustanak u Hrvatskoj...Sisački odred je bio prvi antifazišički odred u Hrvatskoj i Jugoslaviji, i o tome se, dakako, nije trebalo šutjeti, a i nije se šutjelo u socijalističkom "mraku" (redovno su održavane proslave povodom osnivanja tog odreda, a on se spominje i u svim relevantnim knjigama o NOB-u).

● Oni koji pišu povijest s nacionalističkih pozicija ne uzimaju sasvim slučajno datum 22. lipnja za početak ustanka. Naime, u Sisačkom odredu su Hrvati činili većinu (bila su samo tri Srbina i pet-šest Židova) pa se onda lako može zaključiti, ako se 22. lipanj uzme kao dan ustanka, da su Hrvati podigli ustanak, dok su ustaničari iz Srba i okolnih mjesta bili Srbi, pa se onda lako može zaključiti da su Srbi podigli ustanak...lako hrvatski nacionalisti, po svom mentalnom sklopu, ne vole Hrvate koji su lijevo orijentirani, ipak će njih kao organizatore ustanka lakše prežvakati od omraženih Srba...

● Nepobitne činjenice govore da 22. lipnja nije podignut ustanak, već 27. srpnja 1941. Izgleda, neki ne razlikuju formiranje odreda od podizanja ustanka...Formiranje odreda ne znači još i oružanu akciju, dok

ustanak podrazumijeva isključivo oružanu akciju. Tamo gdje su Srbi živjeli u većini spontana pobuna počinje još prije napada Njemačke na Sovjetski Savez, dakle i prije 22. lipnja 1941. "To su bile prve borbe, slabo ili potpuno nenaoružani ljudi, protiv dobro naoružanih protivnika. Sa po kojom puškom, a u većini s rašljama, kosama i drugim primitivnim oružjem koje je narod sam izrađivao - borili su se ljudi na život i smrt protiv ustaških koljača", rekao je jednom prilikom Tito.

● Sisački odred nije imao niti jednu ozbiljnu oružanu akciju sve dok se u kolovozu 1941. nije priključio kordunaškim i banijskim partizanima, kojima zapovijeda Vasilj Gaćeša. Njegove su akcije bile svedene na miniranje željezničkih pruga. Prvu takvu neuspjelu akciju, na pruzi Zagreb-Beograd, izveo je Ivo Lovreković. Neuspjelu, jer vlak nije izleteo s tračnica.

● Odlazak Sisačkog odreda, u kojem su veliku većinu činili Hrvati, na Kordun, gdje su uglavnom živjeli Srbi, predstavlja nemjerljiv doprinos bratstvu i jedinstvu hrvatskog i srpskog naroda. Tako je bilo i u Lici, gdje su se tamošnji komunisti Hrvati od početka uključili u NOB i u njemu imali i rukovodeće uloge...

Pošto hronološki podseća na pripreme KPJ za ustanak i konstatuje da je poziv na ustanak upućen 4. jula 1941, Filip Erceg u nastavku kaže i:

● Što nam to govori? Pa to da komandant Sisačkog odreda, Vlado Janjić-Capo, kao disciplinirani komunist, član CK KPJ (izabran u CK 1940. na Petoj zemaljskoj konferenciji), sasvim sigurno ne bi započeo ustanak prije nego što njegova Partija procijeni da je za to vrijeme. A što se to onda ustvari dogodilo 22. lipnja 1941? Naime, tog je dana Njemačka napala Sovjetski Savez, pa sisački komunisti, uglavnom radnici rafinerije "Shell", u strahu da će ohrabreni ustaše započeti još veći teror, bježe u šumu Brezovica, tamo osnivaju partizanski odred i čekaju poziv KPJ na ustanak. Vrše poneku diverzantsku akciju, ali ne podižu ustanak.

● Ustaše od prvih dana tzv. NDH vrše stravičan teror nad srpskim stanovništvom, posebno u onim krajevima, kao što je kotar Donji Lapac, u kojem ono čini većinu. Stoga onda nije nikakvo čudo što su upravo Srbi u Hrvatskoj podigli ustanak, kad su bili izloženi ustaškom teroru. Srbi u Hrvatskoj su sve do kraja 1942. godine činili većinu u partizanima, a partizanski pokret je nakon slamanja Užičke republike bio i najjači u Hrvatskoj. Tako da je, na neki način, ustanak u Hrvatskoj bio više ustanak protiv Pavelićevih ustaša, nego ustanak protiv njemačkih i talijanskih okupatora...No, ubrzo je i srpsko stanovništvo, zbog utjecaja KP, koja preko komesara (koji su opet bili uglavnom Hrvati!) vrši tzv. idejno-politički odgoj, prihvatili i borbu protiv okupatora...Prema tome, po svim važećim povijesnim činjenicama, ustanak u Hrvatskoj počinje 27. srpnja 1941. godine, u mjestu Srb, kotar Donji Lapac.

DRUGOVAC - POPRIŠTE ČETNIČKOG MASAKRA (3)

Izveštaj Draži - najava klanja bez milosti

Pošto su Drugovčani razbili brojnu četničku formaciju koja je pokušala da osvoji selo, komandant Avalskog četničkog korpusa major Svetislav Sveta Trifković je ovo ocenio kao veliku opasnost za četnike u celini te je 22. aprila 1944. poslao Draži Mihailoviću "izveštaj o stanju komunizma" u kome, između ostalog, konstatuje:

"Aktivnost komunista u neposrednom susedstvu Avalskog korpusa u poslednje vreme naglo se povećala i dalje stalno raste. Stanje komunizma u ovim krajevima vrlo dobro poznajem i iznosim ga u interesu opšte stvari, u interesu moga korpusa, u interesu Beograda i u interesu susednih jedinica... Počeo sam i sam sa svoje strane da čistim teren moga suseda iz Smederevskog korpusa, vodio sam borbe sa komunistima na njegovom terenu ali bez pomoći i obaveštavanja naših ljudi i bez pomoći naših jedinica sa te teritorije morao sam akciju obustaviti, povući se na granicu svoga korpusa i čuvati je od upada. Od napadnih akcija prinuđen sam da pređem u odbranu...

...Stanje komunizma u susednom srezu Podunavskom je sledeće: Već sada po selima nalaze se grupe jačine 30-60 partizana a ukupna jačina samo u ovom srezu dostigla je 200 partizana. Ovaj broj se stalno penje... Sela tog sreza potpuno su organizovana u komunističkom duhu. Imaju svoje straže i svoju organizaciju u svim njenim vidovima. Omladina muška kao i ženska sva je komunistizirana i na sve strane pevaju se komunističke pesme i širi propaganda, dele komunistički listovi i letci. Naši odredi ovde retko dolaze. U nekim selima nisu nikada bili. Prošle zime prolazili su samo u jačim snagama ali

bez dobre teritorijalne i seoske organizacije čišćenje nije moglo biti izvedeno sa uspehom. Svi slabiji delovi naši redovno su bili napadnuti od komunista i morali su se povući..."

"Ovaj srez postao je najvažniji komunistički centar u okrugu beogradskom", naglašava zatim četnički komandant i predlaže Draži "temeljno i detaljno čišćenje komunista u svim krajevima" kako bi bili "onemogućeni jednom za svagda", te "Beogradu i Srbiji ne bi pretila ni najmanja opasnost od komunističke akcije a komunisti i njihovi simpatizeri u Beogradu bili bi ostavljeni sami sebi i osuđeni na potpunu i brzu propast". Posle toga bi, po majoru Trifkoviću, četnicima ostalo da "srede" Srem, ali tome "treba da prethodi uništenje komunista u navedenim srezovima okruga beogradskog" a naročito "u srezu podunavskom kao najbolje organizovanom".

U skladu sa navedenim, Trifković traži od Draže naređenje susednim komandantima da zajedno sa njegovim korpusom "preduzmu akciju čišćenja sa mnogo većim snagama nego do sada i da udruženim snagama sa sviju strana obuhvatimo komuniste i bez milosti uništimo sve njihove ilegalne borce i sve osvedočene jatake i pomagače".

Dan pre nego što je napisan ovaj izveštaj, u petak 21. aprila 1944. u Drugovac je došao Kosmajski partizanski odred. U sledeća dva dana reorganizovan je - od dotadašnje četiri formirano je šest četa svrstanih u dva bataljona sa preko 200 boraca. Održan je i partijski sastanak uz učešće članova Okružnog komiteta KPJ za okrug beogradski: Ivana Stefanovića Srbe, komandanta i Ljubomira Ivkovića Šuce, političkog komesara Kosmajskog odreda, te Božidarke

Damjanović Kike i Petra Banovca. Okružni komitet je smatrao da selo ne treba frontalno da se brani - tako se odbraniti ne može a mogu da se pretrpe velike žrtve. Komandant Kosmajskog odreda to je saopštio članovima partijske organizacije, kao i predlog da Drugovački bataljon uđe u sastav odreda i da

Žiro i devizni račun Društva

Žiro-račun Društva za sve uplate, uključujući i članarinu, je:

3 5 5 - 1 0 1 9 1 9 4 - 8 3

Vojvodanska banka AD Novi Sad - Filijala Beograd

Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945, Beograd

Kod iste banke otvoren je i devizni račun Društva. Za devizne uplate potrebno je navesti:

DEUTDEFF (Deutsche Bank AG, Frankfurt)

9 3 6 5 2 8 9 0 0 .

VBUBYU 22 - Vojvodanska banka Novi Sad

Srbija i Crna Gora (Yugoslavija)

5 4 0 1 - 7 0 6 0 0 3 1 / 2 2

Društvo za istinu o NOB, Beograd

se, u uslovima velike neprijateljske premoći na terenu, bori onako kako je moguće - partizanski. U istom smislu govorili su Kika i Banovac, a članovi Partije dobili su zadatak da to objasne.

U subotu 22. aprila održane su četne konferencije na kojima su objašnjavani ovi stavovi a uveče je održan i zajednički sastanak štabova Kosmajskog odreda i Drugovačkog bataljona. Starešine i članovi Partije su prihvatili stav štaba odreda ali su članovi štaba Drugovačkog bataljona objašnjavali da borci to ne prihvataju. Zbog toga je za sledeći dan zakazan skup sa borcima Drugovačkog bataljona. Na njemu su bili svi borci osim onih na straži a došao je i izvestan broj seljaka.

Uprkos argumentovanom obrazlaganju opasnosti kojima se izlaže Drugovac ako se ostane pri frontalnoj odbrani sela, izuzev članova Partije, skojevaca i nekoliko omladinaca, svi ostali borci Drugovačkog bataljona izjavili su da žele da ostanu u selu, da ga brane i da poginu na pragovima svojih kuća a ne negde gde im se ni za grob neće znati. Posle uspešnog odbijanja nekoliko četničkih napada, Drugovčani su postali toliko samouvereni da nije pomoglo ni naknadno pojedinačno ubeđivanje. Za pristupanje Kosmajskom odredu prijavilo se 25 boraca a kada je trebalo krenuti - došli su samo članovi Partije i još jedan borac - Milomir Milojević. Na kraju, sa odredom nisu krenuli ni članovi Partije jer je zauzet stav da, u datoj situaciji, treba da ostanu sa narodom i dele njegovu sudbinu.

(Nastavlja se)

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. do sada je, u okviru svojih programskih aktivnosti, izdalo više knjiga i publikacija:

- "STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
- "FAŠIZAM JUČE I DANAS"
- Ilija Radaković "BESMISLENA YU-RATOVANJA" (nedavno je izašlo i drugo dopunjeno izdanje)
- Džasper Ridli "TITO"
- Ibrahim Latif "JUGOSLAVIJA 1945-1990."
- Milenko Marković "SRPSKO PITANJE"
- RAZARANJE SPOMENIKA KULTURE NA TLU NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE 1991-1995"
- Miloš Minić "PREGOVORI IZMEĐU MILOŠEVIĆA I TUĐMANA O PODELI BiH"
- "BOSNA I HERCEGOVINA JUČE, DANAS I SUTRA"
- Dr Radoslav Ratković "POLITIKA I USTAV"
- Dr Branko Latas "SARADNJA ČETNIKA SA OKUPATORIMA I USTAŠAMA (1941-1945)"
- "VOJVODINA U ANTIFAŠISTIČKOJ NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI (1941-1945)"
- "AVNOJEVSKI PRINCIPI I ODNOSI U SADAŠNJOJ JUGOSLAVIJI; PAKT O STABILNOSTI ZA JUGOISTOČNU EVROPU"
- "OSVRT NA PUBLIKACIJE O REHABILITACIJI SARADNJE ČETNIKA SA OKUPATORIMA"
- Kiro Hadži Vasilev "SUDBINE SOCIJALIZMA"
- Dr Marko Vrhunec "ŠEST GODINA SA TITOM"
- Dr Dragoljub Petrović "JUGOSLAVIJA U ANTIFAŠISTIČKOM RATU 1941-1945"
- "RATOVU U JUGOSLAVIJI 1991-1999" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
- Jovo Ninković "ETNIČKA SVOJSTVA RATOVA U JUGOSLAVIJI 1991-1995"
- "VELIKA PODVALA - CENČIĆ PODMEĆE TITU IZMIŠLJENE STENOGRAME" - osvrti i polemike
- Kiro Hadži Vasilev "MEĐUNACIONALNI ODNOSI - BALKANSKA ISKUSTVA"
- ODBRANA ISTORIJSKE ISTINE O NOR-u I SFRJ (zbornik saopštenja i diskusije sa tribine "Da li daći u Srbiji uče falsifikovanu istoriju")

Za članove Društva - cena sa popustom.

PODSEĆANJA

Kako je nastala Prva šumadijska brigada

Posle nemačko-kvislinške ofanzive u jesen 1941. i krize ustanka, u Srbiji, okružni komiteti KPJ za čačanski, kragujevački i beogradski (mladenovački) okrug, uz pomoć Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju (PKS), obnovili su Prvi šumadijski, Kosmajski i Čačanski partizanski odred. Ovi odredi, tokom leta 1943, dejstvovali su u Šumadiji sa oko 400 boraca.

Po svim sreskim i većim mestima u Šumadiji i susednim prostorima bile su razmeštene okupatorske trupe Nemaca i Bugara, jedinice kvislinških formacija generala Milana Nedića i advokata Dimitrija Ljotića - Srpska državna straža (SDS) i Srpski dobrovoljački korpus (SDK) i Ruskog zaštitnog korpusa, a u selima su se nalazili četnici Draže Mihailovića. U svim ovim formacijama bilo je oko 30 hiljada vojnika i oficira.

Teritorija od Beograda do Kragujevca i Čačka sa mnogo naselja, ispresecana drumskim i železničkim komunikacijama i premrežena telefonskim linijama, omogućavala je okupatoru brzu pokretljivost i koncentraciju njegovih pomoćnih snaga protiv ova tri mala i slabo naoružana odreda koji su do municije dolazili samo u borbama protiv nadmoćnijeg neprijatelja. Nemci sa svojim saradnicima nastojali su da skrše svaki otpor na ovom za njih izuzetno važnom geostrategijskom prostoru u Srbiji, Jugoslaviji i na Balkanu pa je i samo postojanje ovih partizanskih odreda bio veliki uspeh NOB-a u Srbiji. Podršku partizanima narod Šumadije, koji je dao borce i za Prvu i Drugu proletersku brigadu, platio je hiljadama nevinih žrtava koje su stradale u krvavim represalijama okupatora, teroru kvislinga i zločinima četnika Draže Mihailovića.

Prateći razvoj oružane borbe u Srbiji, Vrhovni štab NOV i POJ uputio je, 28. avgusta 1943, direktivu Glavnom štabu NOV i PO Srbije da pristupi stvaranju brigada i divizija. Na osnovu toga Glavni štab Srbije doneo je, 25. septembra, naredbu o formiranju Prve šumadijske narodnooslobodilačke partizanske brigade - prve takve jedinice u Srbiji.

Posle izvršenih priprema, brigada je svečano formirana u predelu Paljevina na planini Rudniku u utorak 5. oktobra 1943. U tom trenutku u njenom sastavu bila su dva bataljona sa oko 200 boraca a 30. oktobra brigadi je, kao njen treći bataljon, priključen i jedan bataljon Kosmajskog odreda sa oko 140 boraca. Komandant brigade bio je Radivoje Jovanović Bradonja, pre toga komandant Glavnog štaba Srbije, a politički komesar Sveta Popović.

Prvu značajniju akciju brigada je izvela 8. oktobra kada su njeni borci na brdu Svetinji na putu Beograd-Kragujevac uništili automobil sa tri nemačka oficira i jednim vojnikom zaplenivši pritom nekoliko automata. Potom su akcije izvođene svakodnevno, pri čemu su vođene manje ili teže borbe u kojima je

brigada neprijatelju nanosila veće gubitke od onih koje je sama imala. Tako su borbe vođene protiv četnika u Ramaći, Bačevcu, Kruševici i rejonima Rudnika, Venčaca i Bukulje, protiv SDS-a u Lazarevcu, protiv četnika i SDS u Rogaći i Dučini, protiv Nemaca i SDS u Darosavi i Dučini, protiv četnika i Bugara u rejonu Bukulje i Vagana. Brigada je izvodila i diverzije na železničkoj pruzi Aranđelovac-Lazarevac, u rudniku Junkovac i druge.

U kosmajskom selu Stojniku, brigada je 19. oktobra prihvatila više vojnih i političkih rukovodilaca, opremljenih radio-stanicom, koje je, na zahtev PK KPJ za Srbiju, Vrhovni štab NOV i POJ iz Bosne, preko Srema, uputio u Šumadiju. U ovoj grupi bili su Savo Drljević, Srba Josipović, Nikola Ljubičić, Milosav Milosavljević, Savo Radojičić Feđa i Ratko Sofijanić, a u Sremu su im se pridružili član CK SKOJ-a Ljubinka Milosavljević i Naum Zafirovski koga je Vrhovni štab uputio u Makedoniju. Njih je u pratnji bataljona

veza Glavnog štaba Srbije sa VŠ NOV i POJ koja ranije nije postojala i od tada je održavana dva puta dnevno. Savo Drljević je tada postavljen za načelnika GŠ Srbije, Feđa Radojičić za političkog komesara a Naum Zafirovski za vršioca dužnosti načelnika štaba Prve šumadijske brigade.

U Stojniku je u brigadu stupio seoski sveštenik Slavko Ristić sa suprugom - popadijom Milevom, što je imalo veliki politički odjek u Šumadiji. Slavko je postavljen za verskog referenta u brigadi a Milena je, kao bolničarka, junački poginula u Prijepolju.

Za brigadu su veliki problem bili ranjenici i bolesnici. Ranjen partizan u Šumadiji, koji nije mogao da se kreće sa brigadom ili odredom, teško je mogao da preživi. Odgovarajućeg lečenja nije bilo a neprijatelj je nemilosrdno ubijao ne samo ranjenike nego i seljake i seljanke koji su ih skrivali i lečili u kućama ili iskopanim zemunicama. Najpoznatiji je slučaj hrabre šumadijske seljanke Darinke Radović iz okoline Topole

Na Rudniku obeležen jubilej

U nedelju 5. oktobra na Paljevina, ispod samog vrha Rudnika, održana je skromna svečanost povodom 60. godišnjice formiranja 1. šumadijske narodnooslobodilačke brigade. Prisutne pripadnike ove brigade i ostale borce NOR-a, kao i goste iz Gornjeg Milanovca, Rudnika, Šumadije i Beograda i pripadnike Vojske SCG, pozdravila je toplim rečima Vera Todorović, predsednica Opštinskog odbora SUBNOR-a Gornjeg Milanovca, a potom su se prisutnima obratili član kragujevačkog Okružnog komiteta KPJ u vreme formiranja brigade Mika Milosavljević, borac iz prvog stroja brigade Rodoljub Stanić i predstavnici 1. južnomoravske i 3. srpske brigade.

Uz počasnu stražu pripadnika Vojske SCG, na spomenik podignut 1968. godine položeni su venci Sekcije brigade i Opštinskog odbora SUBNOR-a, a u ime Vojske SCG venac je položio pukovnik Stanimir Lazarević, komandant garnizona u Gornjem Milanovcu koji je omogućio da se vojnim kamionima učesnici prevezu od podnožja planine bez čega mnogi od prisutnih ne bi ni mogli da stignu na mesto proslave.

Kulturni program izveli su članovi kulturno-umetničkog društva iz Rudnika. Bilo je predviđeno da u njemu učestvuju i učenici osnovne škole iz ove varošice ali je stiglo obaveštenje da roditelji to nisu dozvolili uz obrazloženje da je proslava politička manifestacija te da deca u tome ne treba da učestvuju.

Na postamentu spomenika uklesan je tekst: "Na ovom mestu 5. oktobra 1943. formirana je Prva šumadijska partizanska narodnooslobodilačka brigada..." Oni koji skrnave spomenike NOR-a u reči partizanska devastirali su sve osim slova Z, što je svojevrсна poruka kada se ima u vidu šta je slovom Z označavano u vreme Draže Mihailovića.

sremskih partizana iz Srema u Šumadiju doveo Miodrag Vuković - Mile seljak, sekretar sreskog poverenstva KPJ za srez posavski - Umka. Pomenuti bataljon učestvovao je u borbama i akcijama brigade i Kosmajskog odreda sve do svog povratka u Srem 13. novembra. U Šumadiji, pored još nekoliko boraca, poginuo je i njegov komandant Jovan Vuksan Moša.

Pošta i radio-stanica, koje je ova grupa donela, predati su na korišćenje, 22. oktobra u rejonu sela Garaši-Progoreoci, političkom komesaru GŠ Srbije Momčilu Markoviću Vuku koji se od tada stalno kretao sa brigadom. Tog dana uspostavljena je radio-

koja je sklanjala i lečila ranjene partizane. Saznavši za to, četnici Draže Mihailovića mučili su je nastojeći da iznude priznanje gde krije ranjene partizane. A kad ona to nije učinila, pred njom su, pre nego što su i nju usmrtili, zaklali jednu pa drugu kćer. Posle oslobođenja, Darinka Radović je proglašena za narodnog heroja a spomenik podignut u Topoli njoj u čast - pre nekoliko godina je devastiran. Najverovatnije su to učinili potomci i pristalice onih koji su zaklali Darinku i njene dve ćerke.

Dragoslav DIMITRIJEVIĆ BELI
(U sledećem broju:
Borbeni put Prve šumadijske)

PRENETO IZ NOVOSADSKOG "DNEVNIKA"

Četničke koračnice kad im vreme nije

Prema mojim saznanjima, mi smo jedina zemlja iz nekadašnje antihitlerovske koalicije koja krije svoje kvislinge... Tu neprijantu istorijsku istinu ne krije ni Francuska, ni Poljska, ni Norveška, po čijem su Kvislingu (Quisling) ovi otpadnici i dobili ime. Kvislinge krijemo već celu deceniju tako što smo ih ovde-onda pruerušili u odore oslobodilaca (?); podižemo im spomenike i pevamo im pesme.

Nema tu nikakvih novih paradigmi ni "naučne revolucije" (Kun); niti su novi istoričari i "istraživači" neutemeljene istorije došli do novih relevantnih činjenica; niti im je iko u "komunističko vreme" zabranjivao pristup našim i stranim arhivima.

Filozof D'Alamber je pisao: "Umetnost rata je umeće za uništavanjem ljudi, kao što je političko umeće da se oni prevare". Nas danas neki političari (najčešće desni) varaju kad tvrde da su našu istoriju posle Drugog svetskog rata pisali komunisti i pobednici. A da li je važnije ko je piše (zaceo, ne može bilo ko, već neko ko je upućen u istorijsku nauku i naučnu metodologiju), ili šta piše? Potrebna nam je događajna istorija - pisana stručno i naučno.

Entoni Idu nije bio komunist, ali je decembra 1943. izjavio u britanskom Donjem domu: "Već mnogo meseci srce i duša otpora protiv neprijatelja u Jugoslaviji su partizani". A šef engleske vojne misije Dikin u svo-

joj knjizi "Bojovna planina" na više od 20 mesta ističe da su se četnici borili na strani Osovine.

Zanimljivo je da se monografije o četnicima pojavljuju uglavnom posle 1990. godine, i to u Njujorku i Čikagu, a kod nas ih izdašno promovise mesečnik "Pogledi". Ovde nema mesta za celovitiju analizu ili prikaz knjiga. Reći ću samo da samohvalisavi autori (uglavnom odbegli četnički oficiri) nemaju nimalo smisla za meru i istorijsku istinu kad, na primer, pišu da su četnici imali čak neverovatnih 19 korpusa organizovanih u jurišne grupe - svaka sa po 10.000 četnika - i da je ta sila oslobodila južnu Srbiju, srednju i istočnu Bosnu. Nigde ni reči o tome ko ih je naoružavao?

Šta je, zapravo, istina najbolje se saznaje iz trotomnog dela "Drugi svetski rat". Ne, nije domaće, "komunističko delo", već izuzetna knjiga priređena u Holandiji 1975. godine...

...Rekosmo da se naša novija istorija piše u Americi (?) Iz Amerike su nam došle i četničke pesme. Sakupljene, štampane, snimljene. Neko je to izdašno platio. Lane su s jednog stranačkog mitinga, s novosadskog Trga slobode, treštale četničke rukoveti i koračnice. Čuju se povremeno i s nekih lokalnih radio-stanica koje ionako promovišu subkulturu. Pesme pune hvale i sile. Snažne Dražine straže. Samo pitanje: ako je Draža

imao te svoje straže, zašto je zamolio Nemce da obezbeđuju selo Ba dok se u njemu održavao četnički kongres početkom 1944. godine? (Nezgodno pitanje za nove istoričare).

Ako oslušnete dalje - za vođom sve zločinac do zločinca! Dovoljno je istaći da je vojvodu Pavla Đurišića odlikovao lično Hitler. Gvozdenim krstom! ("Komunistička podmetanja?") Nije gospodo! Nalazimo podatak upravo u četničkom listu "Lovćen" od septembra 1944). Pavle je poznat po ponižavanju zarobljenih pripadnika NOP-a i svih rodoljuba, pa i starih ratnika iz 1912. i 1913. godine. Na Brezi je danas oko 600 spomenika streljanih.

I sad stravičan podatak: ove pesme o Draži, Pavlu, popu Đujiću, pevane su za vreme bosanskog rata na Ozrenu, Majejici, "visokim krajinama" i drugde. I stajale mnogo mladih glava...

...Kad danas deca i omladina slušaju četničke koračnice - a nijednu partizansku pesmu; kad su iz čitanki i školske lektire izbrisana gotovo sva dela iz književnosti NOB-a, a u udžbenike istorije unete neke od ad hoc lekcija koje više služe aktuelnoj vlasti nego nauci i nastavi - to izaziva ozbiljne dileme u sistemu (sa)znanja i moralnoj svesti mladih.

Mr Mirko NIKOLIĆ

"BREZOVA POD MUČNJEM"

Monografija o selu Stambolića

Štampanje monografije o Brezovi, selu u kome je, kao jedno od šestoro dece Miše i Milunke, rođen i Ivan Stambolić, gotovo da se poklopilo sa trenutkom kada su pronađeni njegovi posmrtni ostaci, kada se saznalo gde je i kako tajno ubijen. Žalostivu pesmu o teškom životu između tri planine (Oj ti Mučnju, mučan li si; oj Javore, jadan li si; oj Golijo, gola li si; teško nama među vama), potisnula je u ovom kraju nova tužbalica:

"Koja gora, Ivane, koja gora brate Ivo, razgovora nema;

Fruška gora, Ivane, Fruška gora, brate Ivo, razgovora nema..."

Knjiga je izašla u okviru biblioteke "Hronika sela" a izdavač je Kulturno-prosvetna zajednica Srbije. Autor Delimir V. Stišović, profesor i publicista, i sam rođen u Brezovi, ostvario je ogroman istraživački poduhvat, pored ostalog, posetio sva domaćinstva u Brezovi, neka i po nekoliko puta, zabeležio mnoga kazivanja, konsultovao opsežnu literaturu i arhivsku građu.

Na 560 stranica Brezova, njeni zaseoci i žitelji, prikazani su iz svih uglova. Date su geografske odrednice i prirodne odlike ovog kraja, objašnjeni toponimi, opisani tragovi prošlosti, masovne seobe iz Starog Vlaha, narodni život, škola i narodno prosvetavanje, crkve, sveštenici i groblja, hajdučija, privreda, učešće u borbama za slobodu, kao i život i rad u miru i slobodi, migracije u gradove i druge krajeve. Mada škrto i nedovoljno sistematski, predstavljeni su znameniti ljudi ovog kraja, ali su zato do detalja razrađeni rodoslovi svih porodica i familija sa podacima o njihovom poreklu.

Knjiga je dopunjena brojnim dokumentacionim priložima - popisima stanovništva i imovine, spiskovima poginulih u ratovima, spiskovima đaka i nastavnog osoblja, podacima o nosiocima vlasti i drugim evidencijama iz 1525, 1833, 1834, 1835, 1863.

godine pa sve do najnovijih podataka o stanovnicima, mehanizaciji, proizvodnji malina i krompira.

Na verovatno jedinu krupniju slabost knjige ukazao je i recenzent Mihailo Vidaković - nije korišćena prebogata arhiva Vojnoistorijskog instituta iz Beograda. Zbog toga su događaji iz II svetskog rata "prikazani nedorečeno i protivrečno, provocirana su mnoga pitanja na koja nije dat nikakav odgovor". N.D.

ČLANARINA ZA 2004 - 300 DINARA

Godišnja članarina za 2004. je 300 dinara, a za učenike i studente - 100 dinara.

Članarina se može uplatiti neposredno, u prostorijama Društva, ili na žiro-račun:

3 5 5 - 1 0 1 9 1 9 4 - 8 3

Vojvodanska banka - filijala Beograd

Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945.

Na isti način, članovi, prijatelji i simpatizeri Društva mogu da uplate i svoje dodatne priloge. Članovi čije je materijalno stanje nepovoljno mole se da simboličnim iznosom potvrde svoju pripadnost Društvu.

Besplatno dostavljanje "Glasa istine" i popust pri kupovini svih izdanja Društva - svojevrsni su povraćaj članarine i priloga.

Borbu za ostvarenje programskih ciljeva i širenje svog uticaja Društvo u značajnoj meri vodi uz pomoć izdavačke delatnosti - štampanjem i distribucijom knjiga i publikacija. Da bi se realizovao što veći broj ovih projekata i tako vrednosti za koje se Društvo zalaže postale dostupnije što širem krugu ljudi a posebno pripadnicima mladih generacija, neophodna je pomoć članova u dva pravca - da se obezbedi podrška šireg kruga donatora koji bi učestvovali u realizaciji pojedinih izdanja i, drugo, da se uključe u distribuciju izdanja Društva.

SLOVENIJA

Stanovnik na čelu boračke organizacije

Na skupštini Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije (ZZB), održanoj krajem novembra, za novog predsjednika slovenačke boračke organizacije izabran je Janez Stanovnik. Novi predsjednik Glavnog odbora je Jože Božič koji je do sada ovu funkciju obavljao kao vršilac dužnosti.

Na izbornu skupštinu ZZB Slovenije izašao je znatno podmlađen. Prema podacima koji su objavljeni sredinom maja 2002. godine, imao je 55.935 članova a od toga je bilo 9.317 novih. Jula 2003. ukupan broj članova smanjio se na 54.656 ali je zato broj novih članova povećan na 11.629.

U međuvremenu mesne i opštinske organizacije u svoja rukovodstva uvrstila su više mlađih ili novih članova. Tako je, na primer, u Kočevju od devet članova izvršnog odbora samo jedan iz redova aktivnih boraca NOB-a. U Celju, Mariboru, Sežani, Kopru i još nekim organizacijama, na poslednjim izbornim skupštinama u izvršna tela birano je 50 odsto pa i više novih članova.

Boračka organizacija u Sloveniji, prema opštim ocenama, predstavlja moćnu organizaciju civilnog društva. Da bi to i ostala, kako se ističe, potrebna je njena brža i efikasnija obnova. Zato se sve češće upućuju pozivi uglednim sugrađanima - simpatizerima NOB-a - da pristupe ZZB-u i da tako doprinesu čuvanju pozitivnih vrednosti slovenačkog pokreta otpora koji je odbranio nacionalni identitet. U Mariboru se u 18 mesnih organizacija u tom smislu razgovaralo sa 438 ljudi od kojih su 195 stupili u ZZB.

Ova nastojanja zasnivaju se na tumačenju da pripadnost Savezu boraca podrazumeva borbu za napredak, slobodu, suverenost, demokratske odnose, za prava žena i mladih, za prava radništva, te da je ZZB sastavni deo međunarodnog fronta protiv nacifašističkog mračnjaštva s kojim se svet suočio u II svetskom ratu a čiji su ostaci i danas prisutni u različitim pojavnim oblicima.

O svim ovim pitanjima vode se svesrani razgovori u svim delovima ZZB Slovenije sa ciljem da se sve aktivnosti i organizacioni oblici učine privlačnim za novo članstvo.

60. godina Kočevskog zbora

Oktobar je u Sloveniji bio u znaku 60. godišnjice Kočevskog zbora. Ovaj skup, održan u susret II zasedanju AVNOJ-a, označen je kao "svojevrsna konstituenta" slovenačke državnosti. Sekretar Izvršnog odbora Osvobodilne fronte (OF) Boris Kidrič, govoreći tom prilikom o nastanku i

delovanju narodnooslobodilačkog pokreta, komentarisao je i nastojanja protivnika OF koji su, nastojeći da razbiju njeno jedinstvo, tvrdili da je OF protivjugoslovenski nastrojena jer ističe načelo samoopredeljenja slovenačkog naroda. "Samo na temelju tog principa, naglasio je Kidrič, može da se uspostavi nova Jugoslavija kao stvarna država jugoslovenskih naroda pa i slovenačkog."

Izvršnom odboru OF dao je Kočevski zbor mandat da u dotadašnjem sastavu vodi narodnooslobodilački pokret do kraja rata. Plenum OF, u koji je izabrano 120

Prilozi za "Glas istine"

Društvo za istinu o NOB-u i redakcija "Glas istine" zahvaljuju se na prilogima koje su, kao podršku listu, u međuvremenu uputili čitaoci iz Slovenije:

Alojz Govednik, Tomaž Grohar, Stane Sekne, Emil Sekne, Mirko Jerkič, Branko Jerkič, Tomaž Tepavčič, Jože Berce, Gregor Lah, Boško Ratković, Miloš Rutar i Mira Pehara.

članova, nastavio je ulogu tela imenovanog još u jesen 1941. Kao Slovenski narodnoosvobodilni odbor (SNOO) od Kočevskog zbora je predstavljao slovenački parlamena, pri čemu je Izvršni odbor OF postao njegov izvršni organ. Ozakonjenjem ovih tela faktički su postavljeni pravni temelji slovenačke države. U ime prava na samoopredeljenje, Kočevski zbor je potvrdio stupanje u AVNOJ zalažući se "za novu, demokratsku, na ravnopravnosti naroda izgrađenu Jugoslaviju". Izabrao je i 40 predstavnika za AVNOJ i poverio im zadatak da se sa predstavnicima drugih jugoslovenskih naroda dogovore o budućem uređenju zajedničke države.

Bez saglasnosti o vojničkim grobljima

Na Zakonu o vojničkim grobljima u Sloveniji se radi već pet godina. U međuvremenu se pokazalo da su bila nerealna očekivanja da će se u slovenačkom parlamentu uspostaviti međustranačka saglasnost u odnosu na pitanja koja tim zakonom treba da se regulišu. Domobranski lobi, desne stranke i slovenačka katolička crkva ne odstupaju od svog zahteva da se sa partizanima istovetno tretiraju pripadnici seoskih straža, domobranstva i četništva, to jest traže da se sve protivpartizanske snage priznaju kao žrtve komunističke revolucije. Sledbenici kolaboracije ne priznaju grehe svojih prethodnika i zakletvu okupatoru ne smatraju izdajom i zločinom već se ponašaju kao da toga nije ni bilo.

Reagovanja na izjavu Silvija Berlusconi

Izjava Silvija Berlusconi, predsednika italijanske vlade i predsedavajućeg Evropske unije, o "humanoj prirodi" fašizma i njegovog vođe i poglavara fašističke Italije Musolinija, izazvala je oštra reagovanja slovenačkih boraca i njihove organizacije.

"Tom uzjavom posebno su zgrožene još žive žrtve fašističkog nasilja, kako u oblasti koju je Italija dobila zloglasnom Rapalskom pogodbom, tako i oni iz dela Slovenije koji je u toku II svetskog rata pretvoren u italijansku okupacionu zonu imenovanu kao "Ljubljanska pokrajina" - ističe se u izjavi Glavnog odbora ZZB-a Slovenije. Podseća se da se italijanski koncentracioni logori Rab, Gonars, Renicci, Visco, Padova nisu razlikovali od nacističkih, pri čemu se navode i ostali oblici genocida koje je "humana" Musolinijeva soldateska primenivala nad slovenačkim narodom.

Takođe se naglašava da je Berlusconijeva izjava brutalan pokušaj da se prevrednuje evropska istorija te da predavajući Evropske unije sebi ne bi smeo da dovodi u pitanje sam temelj današnjeg demokratskog uređenja Evrope.

Ovim povodom protestnom izjavom oglasilo se i udruženje nekadašnjih logoraša zatočenih na Rabu a ambasadoru Italije u Ljubljani Norbertu Kapelu predsednik Glavnog odbora ZZB-a Slovenije Jože Božič, uz pomenutu izjavu, poslao je dve knjige dokumenata koje svedoče o "humanosti" italijanskih fašista u Sloveniji i brošuru štampanu povodom 60. godišnjice oslobođenja koncentracionog logora Kampor na ostrvu Rabu.

HRVATSKA

Jubilej 8. dalmatinskog korpusa

Udruge antifašističkih boraca i antifašista dalmatinskih županija i Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske (SABA) organizovali su 7. oktobra u Splitu svečanost povodom 60. godišnjice osnivanja 8. dalmatinskog korpusa NOV. Za ovu priliku štampana je publikacija čiji je autor dr Nikola Anić.

Pored boraca 8. i drugih korpusa NOV iz Hrvatske, ovoj svečanosti prisustvovala su i delegacije boraca Slovenije i grada Mostara, kao i Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji, te predstavnici hrvatskih opština, gradova i županija, Vojske i Ratne mornarice. Već prilikom pozdravljanja prisutnih, naglašeno je da je Dalmacija antifašističkoj borbi priložila sve što se moglo dati: od 650 hiljada stanovnika - 112 hiljada boraca, 33 hiljade poginulih.

Telegrame je poslalo više istaknutih pri-

IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

padnika 8. korpusa među kojima i njegov prvi komesar Ivica Kukoč. "Antifašizam je temelj hrvatske državnosti a u tome je ogroman doprinos dalmatinskih partizana" - reči su iz poruke koju je uputio predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić, inače pokrovitelj ovog svečanog skupa.

Predsjednik Gradskog veća Splita Josip Gotovac paralelno se zahvalio partizanima i hrvatskim borcima iz 1991, a zatim je o ulozu i značenju 8. dalmatinskog udarnog korpusa NOV govorio Fabijan Trgo, nekadašnji politički komesar 26. dalmatinske divizije. Najvećim aplauzom praćeni su oni delovi njegovog izlaganja u kojima su pomenuti Tito i KPJ.

"Časno smo se borili i bili sastavni dio antifašističke koalicije. Ta borba ne bi bila moguća da nije bilo takve snage kakva je bila KPJ i takvog vizionara kakav je bio Tito. Besmislica je govoriti o NOB-u a da se ne pomene Tito. Kao što je brod nezamisliv bez kapetana, NOB je nezamisliv bez Tita", rekao je predsjednik SABA Hrvatske Ivan Fumić, pozdravljajući svečani skup.

Izvedeni kulturno-umetnički program, za razliku od proslave jubileja 10. korpusa u Zagrebu, bio je naglašen neutralan. Zato se mogao steći utisak da je, po završetku svečanosti, na trgu ispred splitskog Hrvatskog narodnog kazališta, grupa nekadašnjih partizanki više u znak protesta nego spontano zapevala: "Po šumama i gorama..."

Istra slavi, Zadar ćuti

Širom Istre svečano je obeležena 60. godišnjica sjedinjenja Istre, Rijeke, Zadra i jadranskih ostrva matici Hrvatskoj pri čemu su Istrani potvrdili trajnu vrednost i aktuelnost tekovina NOB-a i antifašizma. Nije zapaženo da je ovaj jubilej na sličan način obeležen i u Zadru.

● Centralna manifestacija održana je u pulskoj areni pred oko pet hiljada istarskih antifašista i njihovih suboraca iz ostalih delova Hrvatske, te iz Slovenije, Italije i Austrije. Pokrovitelji su bili predsjednik Hrvatske Stjepan Mesić, Istarska županija i grad Pula. Pulski gradonačelnik Lučijano Delbiako je tom prilikom rekao da ni u prošloj deceniji nije bilo lako biti antifašista te da su upravo na antifašističkim tradicijama Pula i Istra sačuvani od rata početkom devedesetih. Istarski župan Ivan Jakovčić izjasnio se protiv revizije istorije i rehabilitacije onih koji su počinili najveće zločine u istoriji čovečanstva istakavši da su Musolini, Hitler, Pavelić i njima slični bili i ostali veliki evropski zločinci. Na ovom skupu, pored ostalih, govorilo je i Ivica Račan, a predsjednik SABA Hrvatske Ivan Fumić dobio je aplauz kada je rekao: "Nakon rata pošteno smo gradili zemlju, stvorili novu privredu, školstvo, zdravstvo, tvornice, da bi nam skorije rečeno rekli da smo živeli u 'mraku'. A kad se 'svjetlo upalilo', onda su sve opljačkali..."

● U Pazinu, gde je 25. septembra 1943, doneta istorijska odluka o prisajedinjenju, održana je svečana sednica Skupštine Istarske županije. Ovaj datum proglašen je za događaj stola u Istri i preporučeno je Hrvatskom saboru da ga promoviše u spomen-dan Republike Hrvatske. Svečanosti je prisustvovao i na njemu govorio predsjednik Hrvatske Stjepan Mesić. Van zvaničnog protokola njemu je skrenuta pažnja da se antifašizam neadekvatno tretira u školskim udžbenicima čime se mladim generacijama uskraćuje pravo da saznaju punu istinu o NOB-u. Mesić se s tim saglasio izjavivši da je i sam stekao takav utisak o školskim udžbenicima te da se to mora promeniti.

● I grad Rijeka i Primorsko-goranska županija obeležile su svečanom akademijom 60. godišnjicu odluke o prisajedinjenju Istre, Rijeke, Zadra i ostrva Hrvatskoj. Pored ostalih, o proteklih šest decenija govorio je akademik Petar Strčić.

● Svečanost su organizovali i grad Rovinj, opštine Bale, Kanfanar i Žminj sa Zjednicom antifašističkih boraca Rovinjske, pri čemu je pomenuto da je Istra NOB-u dala 31 hiljadu boraca i imala 17 hiljada žrtava, kao i to da su u donošenju pazinskih odluka ravnopravno učestvovali Hrvati i Italijani.

Obnova Petrove gore

Na inicijativu Predsedništva SABA Karlovačke županije, u Vojniću je pokrenuta akcija za uređenje zapuštenog i devastiranog partizanskog spomen-područja na Petrovoj gori, gde su se nalazile mnoge partizanske ustanove među kojima i čuvena bolnica. Dogovor je postignut uz učešće načelnika opština Topusko, Gvozđ (Vrginmost) i Vojnić i pomoćnice ministra kulture Hrvatske. Pored načelnika opština, u radnoj grupi za obnovu su i Rade Bulat, Josip Boljkovac i Anica Šimunčić, a predviđeno je da Petrova gora već u 2004. uđe u program Ministarstva kulture za obnovu spomeničke baštine u Hrvatskoj.

Antifašisti i crkva u Udbini

Povodom namere gopićkog biskupa da se u Udbini podigne crkva "Hrvatskih mučenika" koja bi podsećala na poginule prilikom bitke na Krbavskom polju 1510. godine, Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske reagovao je javnim saopštenjem u kome se, između ostalog, ističe:

● Udbina i udbinski kraj imali su neuporedivo više žrtava u II svjetskom ratu nego li u krbavskoj bitki, o čemu govore brojni spomenici podignuti iza II svjetskog rata, a tokom 1991/2000. uglavnom razoreni. Bilo koja crkva, koja se podiže u čast mučenika, tada treba obuhvatiti sve njih, jer su to bili građani Hrvatske, a

većinom su stradali kao civili. To bi onda bilo u duhu tolerancije i dugoročne pomirbe, a prema riječima Svetoga oca Ivana Pavla II.

Molat na Molatu i o Molatu u Zadru

Pod pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske na Molatu je održana komemorativna svečanost povodom 60. godišnjice oslobođenja logoraša iz italijanskog fašističkog logora na ovom ostrvu zadarskog arhipelaga. Kroz ovaj logor prošlo je 20 hiljada interniraca, oko 300 ih je streljano, a od posledica mučenja i terora umrlo je 700.

Iako je ovoj svečanosti prisustvovao i cveće položio na logoraško spomenogroblje gradonačelnik Zadra Božidar Kalmeta, to nije smetalo zadarskom "Narodnom listu" da u izveštaju Marinka Radasa sa komemoracije napiše: "Iako su mnogi mislili da je vrijeme partizanskih, komunjarskih govora davna prošlost, na nedjeljnoj proslavi 60. godišnjice raspuštanja, a ne oslobađanja kako tvrde partizani, talijanskog logora na Molatu, uvjerali smo se da, nažalost, crvene aveti prošlosti još uvijek žive i još uvijek euforično napadaju sve što je hrvatsko".

Na ovo je reagovao sekretar Udruge logoraša na Molatu Branko Lovrin. Napominjući da govornik na komemoraciji nikoga nije vređao pa ni "sve što je hrvatsko", Lovrin, pored ostalog ističe:

o Poznato je da su u logoru na Molatu bili članovi obitelji partizanskih boraca NOR-a koji su davali živote da bi protjerali okupatora sa rodne grude koju je poglavnik prodao talijanskom fašizmu.

● Navedeni tekst grubo vrijeđa sve nas logoraše (internirce), vrijeđa naše očeve, braću, sestre, djedove i borce NOR-a. Neshvatljiva je mržnja autora prema tekovinama NOB-a i antifašizmu te plač za potučanim fašizmom i njegovim slugama. Dotični bi trebali znati da ustaštvo nije hrvatsvo, nego ljaga nad hrvatskim narodom, što je povijest dokazala.

● Partizanskom borbom poražena je na tlu Hrvatske (Dalmacije) talijanska armada pa je tako oslobođen i logor na Molatu, a ne raspušten, kako tvrdi autor teksta.

MAKEDONIJA

Spomenik u Bitolju

Povodom 60. godišnjice Antifašističkog sbranja narodnog odlobođenja makedonije (ASNOM), u Bitolju će biti otkriven spomenik u čast narodnooslobodilačke borbe makedonskog naroda.

Bitoljski borci odlučili su da se spomenik postavi u centru grada - ispred Doma kulture. Na konkurs za idejno rešenje stiglo je 11 radova a izabrano je rešenje akadem-

IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

skog skulptora Dragana Popovskog Dade kome je dodeljena prva nagrada.

Spomenik će biti visok četiri i po metra i treba da bude otkriven 2. avgusta sledeće godine u okviru svečanog obeležavanja jubilarne godišnjice ASNOM-a.

BOSNA I HERCEGOVINA

**Dan državnosti,
ZAVNOBiH i Dejton**

Dan državnosti Bosne i Hercegovine svečano je obilježen 25. novembra. Toga dana je, prije 60 godina, u Mrkonjić-Gradu počelo prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a koje predstavlja kamen temeljac državnosti BiH i njenog multietničkog karaktera. ZAVNOBiH je utvrdio da BiH, kao izrazito etnički izmiješana i prirodno nedjeljiva "nije ni srpska ni hrvatska ni muslimanska, već i srpska i hrvatska i muslimanska", što će reći da se ona ne može dijeliti između Srba, Hrvata i Muslimana, nego da kao cjelina pripada i Srbima i Hrvatima i Muslimanima.

Istorijsku podlogu ZAVNOBiH-a čini postojanje srednjevjekovne Bosne i sačuvana svijest naroda o svom bosanskom identitetu, a neposrednu političku podlogu čini masovno opredjeljenje i zajedničko učešće u NOP-u sva tri bosansko-hercegovačka naroda i ostalih građana BiH. Dakle, obnova njene državnosti nisu rješavale velike sile za zelenim stolom, nego su se za to svojom voljom izborili njeni narodi.

Nekadašnji predsjedavajući Predsjed-

ništva SFRJ, Raif Dizdarević, na svečanoj akademiji posvećenoj Danu državnosti BiH, slikovito je izrazio značaj prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a: "Ako je povelja Kulina Bana rodni list bosanske države, onda je rezolucija prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a matični list trajno obnovljene državnosti BiH".

I ove godine Dan državnosti BiH svečano je proslavljen samo u dijelu Federacije u kojem Bošnjaci čine većinu. U Republici Srpskoj samo je SUBNOR u Mrkonjić-Gradu obilježio održavanje prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a. Takav odnos prema Danu državnosti refleksija je razjedinjenosti sadašnje Dejtonske BiH koja po bosanski opredijeljenim političarima predstavlja nakazu u odnosu na zavnbihovsku BiH. Jedan politički komentator, iskazujući paralelu, prokomentarisao je to sloganom: "Što je ZAVNOBiH donio, to je Dejton odnio". Ipak, Dejton je obustavio rat i potvrdio da BiH nastavlja svoje pravno postojanje kao međunarodno priznata država sa svim pravima države i u svojim međunarodno priznatim granicama, što je i najveća vrijednost Dejtonskog ustava BiH. Međutim, sa aspekta njenog državnog subjektiviteta i suvereniteta postoje ozbiljne pukotine: legalizovana je etno-teritorijalna podjela, kao rezultat agresije, genocida i etničkog čišćenja; državne nadležnosti date su pretežno entitetima, a ne centralnim organima vlasti, pa čak i one sa zaštitnom funkcijom države kao što su vojska, policija, sudstvo. Data je mogućnost entitetima da uspostavljaju specijalne, paralelne odnose sa SRJ, odnosno Hrvatskom, koji

su u vrijeme Miloševićevog i Tuđmanovog režima bili tijesno uspostavljeni po svim osnovama, a na štetu uspostavljanja normalnih odnosa sa centralnim organima vlasti, a tog nasleđa susjedi BiH, manjeviše, sporo se oslobađaju.

BiH je pod svojevrsnim protektoratom međunarodne zajednice tako da Visoki predstavnik nameće zakone i odluke državnog karaktera - može da smijeni svakog legalno izabranog ili imenovanog funkcionera; međunarodne vojno-policijske snage, bez najave, mogu upasti i izvršiti pretres bilo koje državne ili javne institucije i odnijeti sobom sve što žele. A sve to bitno ugrožava državni subjektivitet i suverenitet BiH i odudara od zavnbihovske BiH koja nije imala navedene pukotine i bila je uistinu jedinstvena u svom etno-religijskom šarenilu.

Deklaracija ZAVNOBiH-a o pravima čovjeka, donešena u ratu, na njegovom drugom zasjedanju, prije skoro 60 godina, ni u čemu ne zaostaje iza Opšte deklaracije OUN o pravima čovjeka i Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava. Ona je u nekim segmentima prevazišla politiku i praksu prethodne Jugoslavije koja se bazirala na rukovodećoj, odnosno vodećoj ulozu KPJ/SKJ, kada je postojao jednopartijski sistem, budući da je ta deklaracija predviđala i pravo na političko udruživanje. Iako Dejtonski ustav daje prednost odredbama koje se odnose na poštivanje ljudskih prava u odnosu na sve ostale odredbe, a odlukama Ustavnog suda garantuje se ravnopravnost i konstitutivnost sva tri naroda na teritoriji cijele BiH, ta prava u jednonacionalnim tvorevinama u najviše slučajeva ne ostvaruju pripadnici drugih naroda koji su diskriminirani po raznim osnovama. Sama priroda etno-teritorijalnih podjela uslovljava takvo stanje.

Reforme koje se danas ostvaruju u pravcu uključivanja BiH u evropske i evroatlanske integracije, zbog čega se vrši i "meka" revizija onih odredbi Dejtonskog sporazuma koje imaju dezintegraciono dejstvo i predstavljaju smetnju za uključivanje u te integracije (reforma vojske, policije, sudstva, stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora...), doprinjeće jačanju državnog subjektiviteta i suvereniteta BiH. Ali, ako se želi obnova prirodnog bića BiH, oličenog u viševjekovnom zajedničkom životu svih njenih naroda i građana na cijeloj njenoj teritoriji, neophodna je temeljita promjena dejtonskog unutrašnjeg društveno-političkog ustrojstva BiH, prije svega, ukidanjem postojeće etno-teritorijalne podjele, na čemu, inače, insistiraju bosanski opredijeljeni politički krugovi. Ni tekući proces institucionalnog jačanja državnog subjektiviteta BiH neće dati željene rezultate ako se istovremeno i sa istim intezitetom ne bude vodila akcija i u tom pravcu.

Sead HADŽOVIĆ

Delegacija u Beogradu i Podgorici

Na proputovanju za Crnu Goru, delegacija SUBNOAR-a Bosne i Hercegovine, u kojoj su bili predsjednik i potpredsjednici Republičkog odbora Jure Galić, Vaso Radić i Nađa Biser, te sekretar organizacije SUBNOAR-a sarajevskog kantona Ante Tomek, sastala se 11. novembra u Beogradu sa predsjednikom dr Radoslavom Ratkovićem i drugim članovima rukovodstva Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji.

Delegacija iz Sarajeva informisala je tom prilikom o trenutnoj situaciji u BiH, obeležavanju značajnih datuma NOR-a a posebno jubilarne godišnjice ZAVNOBiH-a. Takođe je bilo reći o problemima koji se javljaju u nastojanjima da se ostvari saradnja sa boricima NOR-a iz Republike Srpske. Konstatovano je da u BiH jačaju antifašistička raspoloženja što se ogleda i u formiranju većeg broja društava "Josip Broz Tito". Status boraca NOR-a u Federaciji je izjednačen sa statusom boraca poslednjeg rata, a u Sarajevu se priprema osnivanje fondacije "Partizan".

SUBNOAR BiH nastoji da se sve manifestacije vezane za NOB, a posebno obnova spomenika NOR-a porušenih i oštećenih u poslednjoj deceniji - podignu na državni nivo; za ovu namenu formirana je i posebna državna komisija.

U toku razgovora naglašena je potreba razvijanja saradnje sa svim organizacijama na teritoriji nekadašnje SFRJ koje afirmišu tekovine NOB-a.

Predstavnici Društva za istinu o NOB-u informisali su goste o tada predstojećem okruglom stolu "NOR i savremenost" i svečanoj akademiji povodom 60. godišnjice AVNOJ-a, o saradnji Društva sa srodnim organizacijama na prostorima nekadašnje SFRJ, okolnostima u kojima Društvo radi i deluje, odnosu državnih, društveno-političkih, kulturnih i drugih institucija prema njemu i njegovim aktivnostima.

Predsednik Multietničkog udruženja Bosanaca i Hercegovaca u Beogradu Josip Rukavina podsetio je u toku ovog susreta kako je nastalo ovo udruženje i dao osnovne podatke o njegovom članstvu, radu i komunikacijama koje ostvaruje.

Gosti iz Sarajeva uručili su zahvalnice SUBNOAR-a BiH Društvo za istinu o antifašističkoj borbi u Jugoslaviji, te njegovim članovima Svetozaru Oru, Žiki Stojišiću, Džemalu Fejzi i Stevi Dragelju.

KIRO HADŽI VASILEV

Teško je ostati i opstati sam

Kakve su šanse da se jugoslovenski narodi, koji su prošli kroz razlaz i tragediju rata koji su sobom nosili ubistva, mučenja, etničko čišćenje, razgaranje mržnje do neslučenih razmera među različitim nacionalnim, etničkim i verskim grupama - ponovo zblize i povežu?

Neće se oni povezati administrativnim metodama, niti pak pritiscima sa strane. Neophodno je da sami narodi pronađu svoje interese za zblizavanjem i saradnjom, a možda čak, posle određenog vremena, i nekim novim vidom udruživanja. A međusobno povezivanje moći će da sagledaju samo u jednoj ravnopravnoj demokratskoj zajednici, u kojoj neće biti premoći jedne ili druge države, jednog naroda nad drugim, u zajednici u kojoj će se negovati politička i ekonomska demokratija i slobodan protok roba i ljudi, što nudi zdrava tržišna privreda.

Gorka su iskustva kroz koja su prošli jugoslovenski narodi, ali ona moraju doneti otrežnjenja, kritička sagledavanja učinjenog, doprinoseći pronalazanju novih puteva, novih odnosa. A ti putevi i odnosi mogu biti samo putevi i odnosi demokratskog razvoja i ravnopravnosti, putevi uvažavanja jednakog tretmana svih.

Ujedinjavanje ili bolje rečeno povezivanje može biti i šire povezivanje na balkanskim prostorima. Duga i složena istorija odnosa među balkanskim zemljama i narodima puna je brojnih konflikata i nesporazuma od kojih su neki zadržani i do današnjih dana. Pa, ipak, neumitna je potreba sadašnjeg trenutka da se izgrade novi odnosi na Balkanu, na kojima će se razvijati poverenje i saradnja, novi odnosi koji će omogućiti da Balkan što pre uhvati korak sa Evropom, njenim integracionim procesima. Izgradnja međusobnog poverenja je, po svemu sudeći, dug put i samo velikom strpljivošću i tolerancijom može da se nađe istinsko rešenje koje će biti u korist svih zemalja i naroda na Balkanu i svih onih na evropskom prostoru.

Teško je u ovim vremenima opšteg povezivanja sveta, ne samo na ekonomskom području nego i u drugim sferama života, ostati i opstati sam. Danas je potpuno očigledno da se ne može živeti sam. Mora se živeti u koegzistenciji, u dobroj saradnji,

ako već ne može zajedno, pod jednim krovom.

U teškom periodu tranzicije kroz koji prolaze sve balkanske zemlje, uloga međunarodnih ustanova, posebno banaka, izuzetno je važna. Razorenim i slabim ekonomijama potrebna je znatna pomoć međunarodne zajednice, a to vodi ograničavanju legitimiteta novih vlasti i mogućnosti samih građana da upravljaju svojim sopstvenim društvima. Ranije su se jugoslovenske republike uzajamno optuživale za uplitanje u njihove unutrašnje stvari, ali sada svaka od njih prihvata neuporedivo veće uplitanje koje dolazi sa strane. Znatno gubitak nacionalne autonomije ne važi samo za bivše republike SFRJ, ista pojava je karakteristična i za ostale balkanske zemlje, kao i za zemlje Istočne Evrope. A čovek ne može da se ne zapita u vezi sa ovim da li opšte povezivanje sveta, koje se često naziva globalizacijom, mora sobom da nosi smanjenje nezavisnosti i pritiske. Dosadašnja praksa pokazuje da najčešće umesto jačanja nacionalnih zajednica imamo faktički slabljenje njihovih političkih entiteta.

Od tranzicije se mnogo očekuje. Ona stvarno može, ako se dobro sprovodi, da reši mnoge probleme, posebno ekonomskog razvoja. Ali, mnogi očekuju da će ih put tranzicije brzo svrstati među razvijene zemlje Evrope. Međutim, kapitalizam kojim su krenule može poprimiti i druge tokove, može ih, odnosno neke od njih, odvesti na put razvoja zemalja Latinske Amerike.

Intervencije međunarodne zajednice često korenspondiraju sa žestokom štednjom koja teško pogađa građane, pa i sam sistem. Pad životnog standarda usled takve štednje ne omogućava očekivanu demokratiju. Uz to, demokratija kojoj se teži u periodu tranzicije lako se potkopava pojavama masovne korupcije, povećanjem klasnih razlika i nezaposlenosti. U svakom slučaju, put prelaska na sistem demokratije i ekonomskog prosperiteta veoma je dug i trnovit. Ali, izgleda, da drugog puta nema, jer na duže staze on ipak obećava prosperitet na svim poljima, uključujući i polje nacionalnih i međunacionalnih odnosa.

Većina država na području Balkana po svom nacionalnom sastavu su multietničke i multikonfesionalne zajednice različitih nara-

da i entiteta. Ovo je jedan od značajnih uzroka netrpeljivosti, konflikata, pa i sukoba, sa pogubnim posledicama na stabilnost i razvijenost ovog područja. Dosadašnji naponi na rešavanju ovog pitanja nisu doveli do vidnih rezultata, što ukazuje na potrebu iznalaženja novih postupaka u cilju prevazilaženja postojećeg stanja. Ali, ustavnim reformama pojedinih zemalja teško se može efikasno rešiti ovaj problem. Po svemu sudeći, nužna je međudržavna akcija, neki međudržavni dogovor svih neposredno zainteresovanih balkanskih zemalja o zajedničkom rešavanju položaja nacionalnih manjina, dogovor

PISMA DRUŠTVU I REDAKCIJI

Zašto se rado čita "Glas istine"

Dragi drugovi,

Sa velikim zadovoljstvom čitam "GLAS ISTINE". Objavljeni tekstovi i informacije imaju veliku vrijednost jer šire istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945. i ukazuju na destrukciju koje vrše snage regressa suprotstavljajući se civilizacijskim stremljenjima i dostignućima na prostorima nekadašnje SFRJ.

Želim vam nove uspjehe u vašim plemenitim nastojanjima i šaljem tople pozdrave.

Sarajevo, novembar 2003.

Ahmed Džubo,

član Savjeta SUBNOAR-a BiH

koji bi bio obavezujući za sve zemlje i manjine na ovom prostoru. Verovatno ne bi bilo od veće koristi ako bi se rešilo pitanje nacionalne manjine u jednoj zemlji, a ostalo nerešeno u drugoj. Kako se sve balkanske zemlje nalaze u redefinisanoj državnosti na novim osnovama, to je i trenutak za rešavanje ovog pitanja u okviru zajedničke platforme. Inicijativu nesumnjivo treba da imaju same zainteresovane balkanske zemlje, s tim što se zasigurno može očekivati da bi EU i druge evropske zemlje ovoj inicijativi pružile punu podršku.

Nesumnjivo je da proces saradnje balkanskih zemalja predstavlja ključ kako za političku stabilnost, tako i za privredni razvoj u regionu. Evropska unija razrađuje strategiju Balkana i tešnje udruživanje regiona sa Unijom, čemu služe razni sporazumi (sporazum o stabilizaciji i udruživanju i sl). Ali, napori ka tešnjem povezivanju, pre svega, treba da budu podstaknuti i razvijani od strane balkanskih zemalja. A podsticaji sa strane, materijalna i druga pomoć, mogu da budu samo dodatno sredstvo za povezivanje i saradnju.

(Iz knjige "Međunacionalni odnosi - balkanska iskustva")

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji primorano je da se preseli iz dosadašnjih prostorija. Čim bude poznata nova adresa, uključujući i telefon, članovi, simpatizeri i poslovni prijatelji biće o tome obavješteni.

GLAS ISTINE

List Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. Redakcija Sremska 2, međusprat, telefon 638-520; uređuje uređivački odbor, glavni i odgovorni urednik Nebojša Dragosavac; štampa Udruženje "Nauka i društvo", Božidara Adžije 11/a. List je pod brojem 2727 upisan u registar i mišljenjem Ministarstva kulture i javnog informisanja Republike Srbije oslobođen plaćanja poreza na promet. ISSN 1451-2270